

ROMANUL FĂRĂ AUTOR

OV, S. CROHMĂLNICEANU

REFERAT
PREZENTAT
LA MASA ROTUNDĂ
COMES

duminică oșenească
Foto: Casa Scintei

Probleme ale romanului contemporan

Convorbire cu acad. MIHAI BENIUC despre sesiunea
Comitetului de conducere a Comunității europene a scriitorilor

Masa rotundă organizată la Leningrad pe tema romanului contemporan a suscitât interesul opiniei literare europene. Pentru a informa cititorii noștri asupra acestor întințiri scriitoricești, ne-am adresat acad. Mihai Beniuc, președintele Uniunii Scriitorilor din R.P.R., membru în Comitetul de conducere al COMES, șeful delegației române, rugându-l să ne răspundă la câteva întrebări.

— Cum apreciați dvs. inițiativa de a se discuta problemele romanului contemporan și modul în care s-au desfășurat dezbaterile?

Pornită de la scriitorii sovietici, inițiativa dezbaterii problemelor romanului contemporan a o masă rotundă a Comunității Europene a scriitorilor, judecând retrospectiv, a fost o fertilitate idee. O parte din însușirea a celor ce au participat e grațioasă: Ungaretti, Divoenne, Bigaretti, Vigorelli, De Benedetti din Italia; Sartre, Nathalie Sarotte, Simone de Beauvoir, Tob Grillet din Franța; A. Wilson, J. Lehman, O'Brien din Marea Bri-

tante; Richter, Enzensberger din R.F.G.; Strittmatter, Voins, Apitz din R.D.G.; Lundkvist din Suedia; Salic, Mladenovic din Iugoslavia; Venezis din Grecia; Dery Tibor, Goda, Tolnay din Ungaria; Calceff din Bulgaria; Putrament, Matusovski din Polonia, etc. Iar dintre sovietici dacă amintim pe Solohov, Fedin, Leonov, Granin, Ehrenburg, Axionov, Anosimov, e o mică parte a participanților. De altfel fiind redată din memorie, probabil mi-au scăpat nume importante. Noi eram trei din România: Ov, S. Crohmălniceanu, Titus Popovici și cel care vă vorbește. Întâlnirea care a avut loc la Leningrad a dovedit posibilitatea unui rodnic dialog între scriitori cu vederi deosebite de la susținătorii romanului rupt de problemele mari ale timpului până la apărătorii cauzei romanului care se simte responsabil față de contemporanii săi și ca atare dator să-și extragă esența operei sale din datele acestei actualități, fie că se plează pe pozițiile realismului socialist, fie ale realismului pur și simplu, dar angajat în elucidarea ma-

rilor cauze omenești de astăzi. Modul urban și deschis în care au fost abordate problemele de reprezentare a legărilor vâdește nu numai posibilitatea unui schimb combativ de opinii între scriitorii europeni, dar susținătorii „noului roman” nu au făcut cîtuși de puțin o impresie mai mare de nouitate decât scriitorii sovietici ca Granin și Aksionov, Ehrenburg, Anisimov. Din exprimarea lor s-a desprins nu numai necesitatea unui limbaj universal, ci și a unei curajoase situații de cuprindere a noilor realități, cu fața spre viitor.

energiei nucleare și a tot mai generalizării mișcării pentru pace. Acest lucru s-a simțit în cuvântările unii Divoenne, susținător al formelor „noi”, în atitudinile vădit progresiste ale lui Jean-Paul Sartre. Iar susținătorii „noului roman” nu au făcut cîtuși de puțin o impresie mai mare de nouitate decât scriitorii sovietici ca Granin și Aksionov, Ehrenburg, Anisimov. Din exprimarea lor s-a desprins nu numai necesitatea unui limbaj universal, ci și a unei curajoase situații de cuprindere a noilor realități, cu fața spre viitor.

— Care sînt după părerea dvs. problemele mai interesante atîns în cadrul discuției de la Leningrad?

Problemele atîns au fost din cele mai variate, adesea discuția pîrînd a se axa pe altitudinea ce o are scriitorul față de opera unor autori atît de dispași ca Proust, Joyce sau Kafka. Dar în esență și în mare, problema

Vreau să pornesc de la observația că un șir întreg de formule narative, contemporane concurează în a căuta căile prin care romanul s-ar putea dispensa complet de persoana autorului. Idealul ar consta în a-l face pe cititor martor nemijlocit al unor date brute de viață și a-l lăsa să tragă concluziile care i se impun, fără ca să fi suferit influența cuiva. Așa s-au născut romanul-document, romanul-dosar, romanul-confesiune. Iată pentru ce — cum constata domnul Roger Caillois — distiga meren teren în epica procedeele cinematografice: eliminarea completă a analizei psihologice și înlocuirea ei cu descrierea amănunțită doar a comportamentelor fizice, înregistrarea simultană a tot ce se petrece în timpul vizual, istorisirea prin prezentarea succesivă de instantanee, decupajul, montajul, etc. În asemenea tehnici noi ale romanului, ored să se întinse astăzi două tendințe contrare. Pe deoparte, o năruină realistă de a reduce la minimum convenția literară, de a spori la lectură senzația vieții trăite și nu istorisite, pe de altă parte, o dorință nemărturisită, dar aprigă, de a împiedica genul cel mai caprinț și mai popular să exprime și o judecată asupra neumărilor lucruri care alcătuiesc obiectul atenției sale.

Răsturnarea autorului de pe tronul lui de demisurg (omniscient și omniprezent cum era Balzac, introdus în toate secretele politicii locale, la curent cu ultimele descoperiri științifice, informat asupra genealogiilor, expert în problemele de modă, de arhitectură, de juridicție) a deschis o orăză a puterii în romanul modern. Ea poate duce la instaurarea democrației efective după cum poate desceinde dramați și tiranii imperșeziale legate de ea. Utilizarea documentului brut de viață (obșezuri de jurnal, comunicate oficiale, firme luminoase, reclame, etc.) pentru înscrierea mai riguroasă a ficțiunii în istorie este neindoieloz o ocerire a romanului modern realist. Jean Paul Sartre se bizuie cu succes pe ea în „Le Sursis” spre a sugera ideea subtilă că destinele omenești capătă forță un regim egalitar prin intervenția intempestivă a marilor evenimente politice. Și la noi, Camil Petrescu a ored cu irilogia „Un om intr-o noapte” o specie originală de roman istoric, amestecînd deliberat invenția cu documentul, reconștinînd nervura psihologică a acelor de mare însemnătate națională, făcînd reportajul lor ca și cum i-ar fi urmărit în călătore de martor ocular. Intenția de a intersecta demosticativ ficțiunea literară cu faptul petrecut în realitate și devenit material jurnalistic străbate și romanul lui George Călinescu „Scrierul negru”. Dar în asemenea exemple, procedeele și subordonat mereu unei finalități superioare. În cazul din urmă, totul gravitează în jurul reconștințirii destinului unei călătorii românești a Emmei Bovary într-o variantă paradoxală, dorințele eroinei realizîndu-se mereu, parcă printr-o ironie a istoriei. Romanul-document atunce într-o ocerare estetică — după părerea mea — atuncî cînd își absolutizează formula. Grijă nu e altă de a-l stîrni cititorului sentimentul că participă el însuși la desfășurarea întâmplărilor ce i se povestesc și că acestea fac parte din universul lui familiar, de vreme ce se raportează la niște coordonate comune foarte comore și precise ale existenței noastre și de a-l oferi un material cel mai inform, cel mai incoherenț și mai haotic sub pretextul deplin obșezivității. Nu i se cere romanierului să creeze ființe atît de vii, înălțîndu-le mișcările lor dezinvoltate să i se uite prezența, ci să dispașă cu totul din scenă, să demisioneze din funcțiile sale. Ia naștere astfel într-o specie prin excelență inventivă un straniu peocos de obșezivitate. Romanierul visează să dobîndească indiferența opacă a aparatelor de înregistrare automată. Procesul verbal naturalist și disprețuit, pentru că presupune totuși o ocerare intelectuală, idealul îl constituie obșezivul fotografic sau magnetofonul. Orice de subtile ar fi argumentele invocate în favoarea acestui mod „neconvențional” de reconștințire a impresiilor primite din realitate, lucrurile revin tot acolo. Ceea ce se numește azi „noul roman” în Franța e o formulă literară care pleacă de la o reflecție inteligentă asupra acului de a nara însuși. În cadrul ei se caută cu ardore soluții inedite de relatare, se aduce uneori sugestii ferocite și interesante, care în orice caz nu pot fi ignorate. Dar mă am că se persistă și aici într-o ocerare. Am aflat cu surprindere din intervenția domnului Pingaud că noul roman revendică pentru ei principii invenției epice. Balzac sau Stendhal, care au creaș lumii întregi n-au avut, s-ar deduce, spirit inventiv. Dar „L'Ecole du Regard” pe care a lăsat-o noul roman nu prea apelează după cite se știe la imaginația creatoare. Am sentimentul că autorul are ambiția să se identifice cu niște aparate (mal perfecționate, ce e drept), propunîndu-și rășfrîngerea vieții din jur simultan prin vizuira lentile ce distanțe foarte diferite sau cu putere de mărire neobșezivă, amestecînd în ocerare și factorul timp și grațioșul emoțional observatorului, dar tot aparate în ultimă instanță. Ca și în cazul romanului experimental naratorul își interzice să judece ceea ce constată, să facă apel la imaginație, să lase spiritul a interveni cu intenții de organizare acolo unde se grămădește impresii dispașate. Orice s-ar spune, are loc lăraș un act de demisiune. Romanierul renunță total la însușiile care îl definesc. Ca în povestea lui Wells trebuie să se automatizeze pentru a căpăta drept de cetate într-o stranie „Tără a Orbilor”.

Eroarea de fond mă încapălinesc să cred că provine atît dintr-o abordare exclusiv tehnică a problemelor. Practic, ce se urmărește? Ca romanul să dea o impresie superioară de autenticitate. Prin urmare se caută evitarea unor convenții literare care i-ar împiedeca pe cititor să oredă că i se prezintă lucrurile exact așa cum ele se petrec în viață. Ce rost are atunci intervenția persoanei misterioase și invizibile numite autor, gata oricînd să furnizeze date biografice despre oricine, să părăndă în suțetele oamenilor și să arate ce simt și ce gîndesc, să-și dovedească autenticitatea și puterea de a vedea prin ziduri? Pînă aici nimic de spus. Ba mai mult, dacă romanierul descoperă viciu de a-l ascunde cititorului această prezență a sa inoportună, bravo lui! Autenticitatea e însă oare doar o astfel de problemă formală? Convențiile pot fi ocolite, cu mare dibăcie, textul, redactat în persoana a II-a ca să-l pună pe cititor în „situație”, dialogurile stenografiate, fără omisiunea propozțiilor neduse pînă la capăt, frazele insignifiante, și șveștilor verbale, descrierile, tratate strict vizual, cinematografice, impersonale, oprite asupra lumii obșezivului, etc. etc. Totuși, senzația de viață adevărată să nu apară. Și prin contrast, o naratiune faptică fără asemenea preocupări să ajungă la ținta dorită. Romanele lui Dostoievski sînt pline de convenții literare, dar cine mai bagă în seamă intervențiile stingace ale autorului cînd începe răsucirea suțetele cătrăgînd din „Demonii”? La Kafka totul se cîmăște pe planul simbolic, aluziv. O realitate de oasă se impune însă cu o forță obșezivă copleșitoare. Sentimentul autenticității îl dă în exemplul citatei desăvîrșit profund, de substanță, al naratiunii și nu forma prin care cititorul ajunge la ea. Romanierul preocupat prea mult de tehnica particulară a artelor, ajung în mod paradoxal să ignoreze total specificul literaturii. Cititorul, pînă la urmă, nu ține neapărat să regăsească într-o oceră toate condițiile experienței trăite. El vrea să creeze în ficțiunea literară, să aibă senzația că lucrurile ce i se povestesc se petrec aievea sub ochii săi, chiar dacă pentru aceasta autorul recurge la alte convenții. Problema e simplă: cum să se realizeze în ficțiune o experiență omenească trăită,

acole unde s-ar confunda cu ea, însăși raținea lui de existență ar dispașe. De ce am citi niște scrisori, care n-ar face decât să ne repună în condițiile noastre obișnuite de viață? Literatura înseamnă experiența umană potențată. Și această presupune, oricum am suel lucrurile, interpretare și organizare a datului senzorial.

Obsedat de întrebarea cum poate fi comunicată o experiență personală, „noul roman” ajunge adesea un discurs despre dificultatea de a scrie, în loc de operă literară proprie zisă. Temându-se să nu fie trădat de cuvinte, soșezii greci reduseseră actual filosofic la simplul gest de afirmare sau negație. Mai puțin radicală, prejudecata că romanul se poate lipsi de autor se păstrează în multe lucrări epice contemporane, alioite pe diferite specii documentare (reportajul, mătaria, monografia socială, etc.) Aspectul acesta al problemei interesează îndepăraș și literaturile țării socialiste pentru motive ușor de înțeles. Ideea de actualitate joacă la noi un mare rol. Mulți prozatori și-au făcuș učenicia la școala

(Continuare în pagina 7)

MIRON
RADU
PARASCHIVESCU

Parthenonul renăscut

Un pur esprit s'accroît sous l'écorce des pierres.
GERARD DE NERVAL

Coloană, anlică prinoare
In paradisul virginal,
Multiplicată cugelera
Sub arcu cerului egal.
Voi, pietre, sîmburi și schelete
Pămîntului dintii, pe cînd
Doar lalele pe lîndeale
Îl străbăteau murind curînd.

Dar vai, convoiul ploii și
Bumăca vinului, fantasmă
Lovind cresat din unghiuri patru
Ca-ntr-o bătaie reușă
Să-nșoale omul doistaru
Ca v-a clădiți, zidindu-și rostul
În zeul inoent fructe,
Să nu mai creadă-n trupul vostru
Frint, decuprit ca de unchiș,
Căzut sub revolue timpuri.

Voi, care-ai întrecut prin ere
Svelei cîmpiri că străjerii-n mență
Înlășurați de vîni, și nimburi
Puneși pe frunțile sîngeroșe
Sacrale pe-a columei piană
Ca în San-Marco leagă cerul
Print-o șogală, cu țarine,
Voi, care ai doșchis severul
Ochi de ogivă-n catedrale
Pe unde raze e săpina
Unor tărîmuri sîderale
Cînd face lumea mai înalță
Și hăria norilor egale
O suie-n lumea celestă,
Voi, sprijinînd bolivul umăr
Arcului avîntat întoars
Sunînd în undă fără număr
Ca tomuri vechi cu muclea arsă,
Voi, mule ure lumulare
Ori albe, mindre propile
Unind ultramarina zere
Cu mări și căile lactee,
Mai ieri doar adormite cioburi
Re-nșoarse-n mufa de jărnă
Verlebre, crasta, cioluri, loburi
Întorn multiplicata pînă
La jalea unor sparte oase,
Din slava nălță și păgînă
Acum lumini negloase.

Ci geniul pietrei, ce n-o lasă
Zăcînd în jendăra bătrînă
Ci mai degrabă-n praș întoars
Ori în fluid nisip, o mină
Să se lăpșeze-n plante și
In viziții, ce să însușă,
Năine de-a se prăbuși
În ciclul gingaș, pare subțire
Al vieții vii și animale,
Ceva din tot ce-i puritate
Păstră-n ritmurii minerale,
Și-o clipă de eternitate
Să suie-n tot ce-i pieritor.
În omul viu și nemurit
Prin visul lui amăgitor
Din repețelul nîi năvrit,
Rein tot ce umbra lui așteptă
Și în menținea i se zăbeș
Să-și investescă-n ceas și faptă
Un semn al dănuirii poale,
Le voi recurge, sece stăvil,
Coloane, marmure rolate:
Recunoștină, dușoia
Nescrise-n nici un fel de pravili
Ce-i limitează omenie,
Din nou acuma și le-abate
Ca înspre lui cei-ște drag,
Spre voi, ciușitule ureșe,
Ca de pos-al disperării prag
Și e vâșmulge din piere
Pe el vindîndu-se prin voi
Din abolite cîmire
Într-un reinviat convoi
Al primei lui copilării
Cînd visurile de mărire
Erau ce zăii lui de vii,
Cu dinșii devălmășe aice
Scornind înțilul paradisi,
Și-acum vrea iar să vă ridice
În țargul temerării vîș,
Ca dizolvății zei să vîș
Din nou alăture de el
Spre-a-i fi îndolării în fine
Și-a-n lui mai purta rebel.

calcul greșit

După opt zile, când fu descoperit pe munte, gol în nisip, în vâgăuna aceea cuadață și cind jos, în mînă, totul se termină de mult, artileria care-l căuta lucrasera cu el, zguduiri cu tot și-l închinărua slind acolo lungit în nisip și desenind formula după formula. Disparuse miercuri la prînz, în dată după ce ajutorul lui, un baiat vesel, proaspăt absolvent al Institutului din Petrosani, se-ntorse înspăimîntat de la puțul de mină, anunțîndu-l că ecoul răspunde la doi metri deviere de calcul. Băiatul fusese ululimul care-l văzuse. Il văzuse alind deodată — el care nu se pierdea niciodată cu firea. Se spunea că rămăsese singur în r-o galerie surpată douăzeci și patru de ore; echipa de salvare cînd ajunsese la el îl descoperise scrijelind cu virful briceagului pe pereții formulei matematice la ultima licărire a lămpii cu carbid. Calculele săparea unui puț de mină ca și cum în leul acela putea să iasă deasupra și oamenii spun că primele lui cuvinte au fost: „băiete, teribil ce mi-a prăsit! Dacă nu rămîneau închis aici nu descopeream niciodată ce-am descoperit!” și fusese alil de surprînsi, că nici nu-l intrabeseră ce anume descoperise. La fel de surprîns a fost și ajutorul. Băiatul, cînd l-a văzut mic, slab și strîjil, cu fața acedivă, îngustă, la fel de albă ca părțile cu privirile nemiscate, a răzindul pe el, ascultînd ce spune și făcîndu-l prin împietirea lui să mai spună odată. Apoi aruncă rigla și compasul cu care lucra, se ridică bruscu, cu-o mișcare convulsivă și alergă afară. Băiatul se ținu după el — acum pătrunsu cu adevărat. Ingrozit

de cele înflamate — și-l mai văzu — ultima imagine clară de care-și amintea — lungul cu capul în jos pe marginea puțului, strîjind și ascultîndu-și propriul strîgînt venit de jos. El, băiatul — așa-l ținea, „băiatul”, cînd era bine dispus: „Băiatule, ai scrijelit-o! Fii atenți! Nu e-n regulă, băiatule! Ai șloaf!” — stătea în picioare și-l privea întins lîngă gura frontului de lucru, cu capul în jos, strîjind, și-n toate acele cîteva minute cît mai rămase acolo privind trupul lirav care intra parcă în pămînt, absorbit de înălțime, nădăjduite cu încordare, că „meșterul” se va ridica se-nin, cu fața lui obișnuită, nițel usor sorbită dar vioaie, cu gesturile mici, pline de calm, și discreție și-o să-i strîge ironic: „Ai scrijelit-o, băiatule! Fii atenți!” Dar inginerul se ridică fără să-l privească, cu fața la fel de albă, schimbăla și buimăciă, și cînd vru să se de la după el, îl oprise cu un gest alil de ferm că se supuse docil și-i acesta docilitate stupida n-avea să și-n lerte loală viața.

De-atunci, nimeni nu mai sluse nime despre el. Il căutară din aceeași noapte, cu-o neliniște și-ngrîjorare crescîndă, tot timpul, în zilele și nopțile următoare, pretutîndu unde era posibil să fie găsit, chiar și-n mîna veche, parăsiță, în care stătuse blocat douăzeci și patru de ore. În urmă cu zece sau douăzeci de ani și făcuse și această docilitate stupida n-avea să și-n lerte loală viața.

De-atunci, nimeni nu mai sluse nime despre el. Il căutară din aceeași noapte, cu-o neliniște și-ngrîjorare crescîndă, tot timpul, în zilele și nopțile următoare, pretutîndu unde era posibil să fie găsit, chiar și-n mîna veche, parăsiță, în care stătuse blocat douăzeci și patru de ore. În urmă cu zece sau douăzeci de ani și făcuse și această docilitate stupida n-avea să și-n lerte loală viața.

De moartea bunicului ștam încă din copilărie dar la vîrstă aceea moartea e o abstracțiune — nu te impresionează, pentru că nici nu te lovește direct, n-o vezi, operează în zone îndepărtate, pe alte continente și abia cu vîrstă, înaintînd în vîrstă, cercul se strînge implacabil, strîjind ființele dragi și apropiate din jur și amenințîndu-le direct. Și apoi, în cazul bunicului, nici nu-l vorba de moartea obișnuită care se strînge ca o tunie în jurul parului pînă ajunge la capul, ci de cu totul altceva — alil de altceva, încît abia acum mă impresionează cu adevărat și nu mai puțin decît moartea cuiva care s-ar arunca de la el în fața mea.

„Napoi! Napoi, că pe-acolo-i sărătură. Un buhai s-a mormolit acolo și n-o mai iesit”. Pe urmă eu n-aveam nici încălțări și mi-am juit picioarele pe drum, asta tîn mîine. Si mi-am mai adus aminte că atunci întii cînd o lost la el, mama i-o dus țigări, bine zici. „E, mi-ai adus tu, Marie țigări — o spus fata — dacă de mult am lăsat țigările. Si-asa mi-am pus eu în gînd că dacă aș ieși afară cu dormitu”, parcă m-aș îndrăveni! Că tare-i frumos pe-alară și tare-ăș vrea să mai dorm măcar odată sub stele”. Era un sanitar Leon Dăscălescu de la noi. S-o dă și i-o dă lui țigările și l-o ținebat mama dacă să-l scoată afară și pe urmă o dormit chiar și ea o noapte acolo, cu el, stăra.

Giflia precipital, cu pieplu strîjil în nisip, desinend schila de calcul și gîndindu-se neînclat la oamenii de acolo, care mai lucrau, mai scrijelneau în piepl pikamerele și coborau în jos spre inima muntelui, poate chiar sub el, și ceilalți care urcau prin roca dură, așteptînd să se întilnească la jumătatea muntelui, neliniștă încă nimic, urmînd schilele, drumurile și calculele lui, mai avînd încă încredere. Era monstruos. Trăise printre ei, cu ei, lera dator în parte, licașia cite ceva, nu neapărat ceva material, bani sau o masă, o bere pevîlă de unul din ei la restaurant — de cele mai multe ori el le plătea și lica, simbăla seara, cînd țeseu din sut — dar datorile lui erau cu mult mai presus și de altă natură. Ele însemnau amintiri comune, încredere, cinste, respectul cu care-l salutau în licașe dimineață și-l chemau cînd credeau că el se pricepe și că e nevînie de sluf, de sprîjînul lui. În ultima instanță chiar de această pricepare era vorba. De severitatea, încrederea și pasiunea pe care-u investit-ei în munca și pricepera lui. Alil în cepe și sîrșea totu.

După opt zile cînd tu găsit inginerul, puțul de mină era terminat; cele două fronturi de lucru — puțurile de mină se săpă concomitent de sus în jos și de jos în sus — înfîlînindu-se, conform celor mai exacte prevederi, cu o deviere de 5 centimetri. Eroarea a constat în faptul că pereții galeriei erau săpați într-o rocă dispusă diagonal ceea ce făcea ca sunetul să devieze cu doi metri. Dar el, lovit de șoc, întrînd în ideea fixă a greșelii propriului său calcul, nu-și mai dăduse seama de asta.

Alil observat că cel mai mult impresionează morțile violente, probabil din plăcerea unora de spectacol, de finaluri spectaculoase și, aproape paradoxal, măcelurilor, cataclismele colective provocate de „atlonul cel mai zelos al morții” — războiul — lasă indiferenți pe cite unii. Omul e, în ultima instanță, o sfință alil de puternic înfiplă în vitalitate, inconștient în sănătate și feticlicul lui primară, încît numai amintirea directă a morții, raportarea desinim vicimilor anterioare la propria lui existență poate doar să-l miste.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Mama: Doamne, ce-a fost! Am fugit. Am stat fugită trei zile și trei nopți. Trei zile m-o călat mama cu canea prin lînt și cînd m-am întors... N-am văzut-o pe mama mai scribită nici la moartea tatei, nici cînd ne-am îmbolnăvit noi. Tîi mîine? După aceea ne-am îmbolnăvit de tifos. S-o prins pădăchii tatei de noi, Mama, biala, cit o umblat și n-ea îngrijit și nimic nu s-o atins de ea.

Moartea bunicului meu s-a petrecut alil de îndepărtat în timp — în primul război mondial — că nici subiect de literatură n-are putea constitui, dacă moartea modernă experimentală de cercurile imperialiste, prin napalm și explozii atomice, n-are constituit încă un cosmos al omenirii.

Poate dacă aș fi un scriitor occidental, din moartea bunicului meu aș face un „caz” literar — un studiu al morții eroice fără eroism, sau al reacției juvenile la primul contact cu moartea, dar așa ceva nu mă interesează și s-a mai scris. De fapt, ceea ce vreau e să nu scriu: să las însăși memoria timpului să vorbească prin trei martori oculari: Mătușa Catinca, mama și moș Gheorghe, să traduc ca-ntr-un proces-verbal, amintirile lor vagi, și contradicții și să-l oblig pe cititor să strîngă singur firele, să surprindă adevărul chip al lucrurilor.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Moartea bunicului meu s-a petrecut alil de îndepărtat în timp — în primul război mondial — că nici subiect de literatură n-are putea constitui, dacă moartea modernă experimentală de cercurile imperialiste, prin napalm și explozii atomice, n-are constituit încă un cosmos al omenirii.

Alil observat că cel mai mult impresionează morțile violente, probabil din plăcerea unora de spectacol, de finaluri spectaculoase și, aproape paradoxal, măcelurilor, cataclismele colective provocate de „atlonul cel mai zelos al morții” — războiul — lasă indiferenți pe cite unii. Omul e, în ultima instanță, o sfință alil de puternic înfiplă în vitalitate, inconștient în sănătate și feticlicul lui primară, încît numai amintirea directă a morții, raportarea desinim vicimilor anterioare la propria lui existență poate doar să-l miste.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Moartea bunicului meu s-a petrecut alil de îndepărtat în timp — în primul război mondial — că nici subiect de literatură n-are putea constitui, dacă moartea modernă experimentală de cercurile imperialiste, prin napalm și explozii atomice, n-are constituit încă un cosmos al omenirii.

Alil observat că cel mai mult impresionează morțile violente, probabil din plăcerea unora de spectacol, de finaluri spectaculoase și, aproape paradoxal, măcelurilor, cataclismele colective provocate de „atlonul cel mai zelos al morții” — războiul — lasă indiferenți pe cite unii. Omul e, în ultima instanță, o sfință alil de puternic înfiplă în vitalitate, inconștient în sănătate și feticlicul lui primară, încît numai amintirea directă a morții, raportarea desinim vicimilor anterioare la propria lui existență poate doar să-l miste.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Moartea bunicului meu s-a petrecut alil de îndepărtat în timp — în primul război mondial — că nici subiect de literatură n-are putea constitui, dacă moartea modernă experimentală de cercurile imperialiste, prin napalm și explozii atomice, n-are constituit încă un cosmos al omenirii.

Alil observat că cel mai mult impresionează morțile violente, probabil din plăcerea unora de spectacol, de finaluri spectaculoase și, aproape paradoxal, măcelurilor, cataclismele colective provocate de „atlonul cel mai zelos al morții” — războiul — lasă indiferenți pe cite unii. Omul e, în ultima instanță, o sfință alil de puternic înfiplă în vitalitate, inconștient în sănătate și feticlicul lui primară, încît numai amintirea directă a morții, raportarea desinim vicimilor anterioare la propria lui existență poate doar să-l miste.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Mama: Cînd l-o găsit înă-nă, uile c-am urtat, nu l-o găsit nici în bordel la termite, nu l-o găsit nici în bordel la apă. Venea dintr-o vîșca cu gurela în mînă, negru, negru pe față, nu-l mai cunoștea mama. De unde vii, omule? I-a-n-trebat. „De la fîntînă” — o spus el. S-o așezat jos și-a-ncepuit să răsăle grea. Nu mai putea. „Am slăbit, Marie. Tare-am slăbit”. Și cînd o intrat cu ei în bordel, știi cum era de pă-dachi pe jos, cum ai bate cîmpa la meșia.

Moartea bunicului meu s-a petrecut alil de îndepărtat în timp — în primul război mondial — că nici subiect de literatură n-are putea constitui, dacă moartea modernă experimentală de cercurile imperialiste, prin napalm și explozii atomice, n-are constituit încă un cosmos al omenirii.

O meserie grea

DOINA CIUREA

Dimineața plutea în văzduh ca o pasăre cu aripile întinse. Ispas o auzea cum vine tocmat de pe malul câlărașilor ei fluviali, cum îl ocotește și îl trece mai departe, fără să-l atingă. Așa și se părea lui, că-l ocotește, fiindcă soarele încălzea cam tare și îl se făcuse cald. Jos, la cinci picioare sub el, fluviul se rostogolea nervos, izbind cu furie în piatră albă a digului. Pescărușii își pău ascuți, tipau la soarele care se ascundea în spatele sălcilor de dincolo, și se roteau în mijlocul fluviului, clăușind pești. Din când în când se repezau glonț în apă, bătându-și cu aripile, apucându-l pe cel care se ridicase sărind în văzduh. Lui Ispas nu i-au plăcut niciodată pescărușii. Le cunoștea bine lăcomia de hienă, așa că ura și înfățișarea lor albă, inocentă, altfel destul de atrăgătoare. Cind era copil, îi urmărea cu barca în larg și-i ochea cu răutate. Dacă nimeria vreunul, nu-l pușca, lăsa acolo în apă, brână peștilor. „Trăii și voi căm peștei, se adresa el pescărușilor. Minoștii pești, că altceva nu știți să faceți!” Totuși, oșpățul pescărușilor era un adevărat spectacol și Ispas privea intr-acesta cu interes.

Continuând să meargă pe chei, Ispas își spusese că ar fi plăcut să traverseze cu barca pe malul câlărașilor și să se scalde. Gîndul acesta îl făcu să se mire, de obicei, lui îi plăcea să inoate mai ales seara, pe la asfințit, cind apele sîngează istovite, răspîndind aceea căldură stranie, adunată ca mîgala în timpul zilei. Seara, fluviul e molicie, docil, ca o reptilă sătulia. Atunci facei ce vrei cu el, îl răsoalești cu brajele; iar apele lui rămîn neputincioase, indifferente. E drept, adevărații inoatatori caută vrăjmașia apei, vor să se lupte cu valurile, să le supună, dar Ispas nu-și mai dorea de mult satisfacții în lucruri care se conduc după legea vîntului și a curentului. Cu zece ani în urmă, cînd s-a urcat pentru prima oară în avion, contactul cu cerul l-a dat o senzație de vis. Se scufundase parca într-un ocean străveziu și pămîntul de la picioarele sale, cu viața lui obișnuită, cu mișcarea aceea obositor de rectilinie și se părea o desprindere de țărîm. Imaginea era cu totul ciudată, zîncă trîia cu impresia că pămîntul s-a desprins de el. În mințile sale, pămîntul devenise o simplă jucărie, cu o mișcare de mînașă îl chema înapoi, sau îl gonca undeva spre infinit. „Haide, haide, să lăsam gluma — și-a spus atunci. Pămîntul nu se mișcă în funcție de mine. Să-mi întreb bine asta în cap! Eu nu sînt turist, sînt aviator!”

Ispas avea o anumită teamă față de lucruri. Ca să nu-l ia prin surprindere, le aștepta din vreme, la pîndă. Bucuriile veneau și se așezau într-insul ca la ficare. Cînd le simțea însă prea pline, gatea să-l inunde, să-l zaprîndă din toate părțile și să-l zaprîndă. Ispas le zăgăzua prudent. Bucuriile, își spunea el, sînt ca un pahar cu apă rece. Dacă ești însetat, răstorni repede paharul pe gît. Și? Parcă ț-ai potolit setea? Dar dacă îl bei rar, cumpătat, e altceva. Intr-adevăr Ispas își sorbea bucuriile cu înghițituri ast de rare, încît abia le mai simțea gustul. În schimb prefera să vadă altora bucurii. Îi plăcea să-i vadă pe alții înfiorîndu-se emoționat, vorbind fără șir, ca niște copii. Fîindcă, ce se înseamnă o bucurie? scotea el. Un răstăit de soare, văzut într-o anumită zi, obținerea unui lucru pe care ț-ai dorit de mult, să zicem un costum gri-bleu, evansarea în funcție, sau niște felicitări pentru o ispravă pe care ai făcut-o, ori din vitejie, ori

aterizat astăzi cu o singură roată. Iar mine, poimine, altul va fi nevoit să așeze avionul între copaci. Și teoretic și practic acest lucru e posibil. Principalul este să fii calm și să nu-ți pierzi capul”. De atunci, trecuseră ani, absolvisese școala de ofițeri, se căsătorise cu Aurelia și avansase pînă la gradul de căpitan. Ca instructor, de cîte ori lua în primire o nouă promoție de elevi, avea grijă să-i prevină: Cine vrea să devină pilot, trebuie să știe că, în zbor, pămîntul nu se mișcă niciodată în funcție de mînașă avionului. Dacă veți pilota cu turiztii, veți avea prilejul să deveniți foarte repede post-mortem!” Iată însă că de trei luni de zile renunșase definitiv la aviație, din motive de sănătate. I se propusese să lucreze în statul major, dar Ispas, gîndindu-se că sănătatea nu îi va permite să se poată achita bine de sarcini, își ceru mai tirziu trecerea în rezervă. Acum avea să lucreze din nou la santerul naval, revenise adică la locul de unde plecase cu zece ani în urmă.

Dimineața aceasta era deci o întoarcere în timp, care îl strecura sentimental neplăcut ca reia de la capăt un lucru părăsit mai de mult. Ideea aceasta îl obseda de ieri, ieri, în timp ce-i semna foaia de angajare, șeful cadrelor îl întrebare:

— Tovarăș Ispas, n-ai vrea să lucrezi la proiectări? Pregătirea dumitale îți dă acest drept.

— Omul acela considera că e n-are nici o calificare?

— Eu am meseria mea — precizase Ispas ironic. Voi lucra deci la construcții.

— Știu, ai fost inoator. Dar santerul s-a reprofilat. Nici procesul tehnologic nu mai este același.

— Ce are a face?

— Vreau să spun că meseria dumitale s-a învechit.

— Și ce ai făcut cu atîția inoatatori?

— I-am recalificat!

— Aha! Păi, foarte bine. O să mă recalific și eu.

— Cum crezi. Propunerea mea rămîne valabilă.

Adevărul era că picase cam prost. Dar nu mai putea da înapoi. Răspuns:

— Și hotărîrea mea rămîne definitiv!

Îl supără această diferențiere arbitrară: lăcătus, mecanic, inoator. Intr-un șantier naval există o singură meserie: constructor de vase. Memorcherle, molanavele, nu-s făcute numai de un om. Fiecare vine cu pricereșă lui, are o anumită contribuție. Cînd vasul este lansat la apă, meritele sînt ale tuturor; și aje suditorilor; și ale tapițerilor; și ale montatorilor. La urma urmei, frumusețea se află în scopul final al muncii, nu în batera unui nit sau în sudarea unei incheieturi de tablă. Construcția navei a fost întotdeauna o pasiune pentru el. Chiar și numai urcînd spre punte, pe scara aceea dreaptă, verticală, avea senzația de forță, de desăvîrsire. Aviația l-a atras, e drept, dar nu l-a putut rupe definitiv de prima lui meserie.

Deplîndu-se de chei, Ispas pătrunse în vechiul cartier portuar. Revenise din timp materialul lingă mașină. Așezară sub cuțite foaia de tablă.

— Urmărești linia de trasaj — îl explică Tase.

— Cîte ore avem pentru comanda asta?

— Douăsprezece.

— Cam puțin.

— De obicei, cabina de timonă se lucrează în opt-noauă ore.

— Pot să pun contactul?

— Da, așezi pe maneta.

Ispas își puse mînușile de protecție, dădu drumul la mașină, apoi apucă foaia de tablă.

— Gata! strigă el înfiorat și zimbl.

— Nu te crampona — îl avertiză Tase. Fii atent la cuțite, și tabla o susții numai!

Dinții nașului mușcaser adinec. Foaia de tablă alunecă de pe postamentul de oțel, împînsă parca de o mîină nevăzută. Linia de trasaj juca din cauza trepidațiilor. Ispas se propti și trase foaia de tablă spre el. Cîteva clipe, cuțitele tăiară în gol.

— Mă — țipă Tase, ț-am spus să nu te cramponezi!

Derutat, Ispas împinse tabla din nou spre postament. Tase o apucă de capete, minînd-o cu abilitate. Privindu-l în fugă, Ispas observă că Tase are o față înepentă, fără trăsături, o față neagră și incrementată, ca de lut. Putea să crezi că așa luă Tase este o mască sau ceva asemănător, dacă n-ar fi existat și ochii aceia vii care urmăreau cuțitele izbind ca niște dăți în linia de trasaj.

— Incepem curbura — anunță Tase cu vocea lui dogită. Să te miști repede.

Cînd tăietura sjunbe la capăt, Ispas vru să răsoalească tabla la curbura, dar se împiedică și o trase aproape toată sub postament. Tase oprî brusc mașina.

— Ce faci, mă? Ce dracu tremuri așa? Cască ochii că rebuțam piesa.

De data aceasta Ispas se revoltă de-a binelea. Ce vroia Tase în fond? Era clar că nu putea dintr-odată să aibă abilitatea lui.

— Ascultă, nu mai țipă!

Celălalt puse contactul și stătea cu capul aplecat, Nu-l auzise. Pe la zece, Gherghisan îl chemă pe Tase în biroul secției. Ispas se așeză pe o punte de sudură și-și aprinse o țigară. Abia atunci își cădu seama că este foarte obosit. Îl vijilia capul, incheieturile mîinilor și mijlocul îl durau. „Nu, n-am să pot lucra cu arțigășul asta de Tase — își spusese el descurajat. Se poartă cu mine de parcă aș fi un puști. Este îngimfat și lipsit de tact. Va trebui să vorbesc neapărat cu Gherghisan să mă schimb.” Tase reveni și se apucară iarși de lucru.

— Mal epre dreapta — îl îndemnă Tase.

Motorul melia mărumt, la „ralanti”. Treptat turajia spori și cuțitele se năpustiră în foaia de tablă. Postamentul începu să trepideză și linia de trasaj se frîne din nou în ochii lui Ispas. N-o mai putea urmări. Indrîjit, se încordă la maximum. „Știa, trebuie să-mi simțiu el, nu e-o vînt. Asta-i tot secretul. Tase are simțul mașinii!”

— Trage spre tine — îl ceru Tase. Nu mult, stop! — Acum la stînga. Așa...

„Totul este să capeti simțul mașinii. — repetă Ispas multumit. De aceea îmi spusese Tase să nu mă cramponez. E ca în aviație. La aterizare, ț-ai mînașă numai cu două degete, lași picioare

rele și se miște libere pe palonier, sigur că da! altfel, trînești niște bonturi cit casa.”

— Atenție la curbura — îl preveni Tase. Stingă! — Trage, mă, spre stînga! — Stingă!

La capătul curburii, Tase tăie contactul. Dinții mașinii se înepentă deodată bizar, undeva, la mijloc.

— Toată povestea asta e simplă de tot — îi spusese Tase, aplecîndu-se și privindu-l aproape cu dușmănie. Nu înțeleg de ce nu-ți intră odată în cap!

— Cum vrei să nu mă cramponez cînd tabla alunecă de pe postament și cum să urmăresc linia de trasaj dacă trepideză?

— Să fim înțeleși — amenință Tase. N-am chef să rebutez piesa din cauza ta.

— N-ar fi bine să vorbim mai puțin? Să nu mă mai cîlciești atîta? răbufni Ispas ajuns la capătul răbdărilor.

— Ce spui? întrebă Tase, făcîndu-și urechea plînie. Nu auzea nimic din cauza unui pistol pneumatic care începuse să răpăie lingă el.

— Să luăm aceluiași Treacănești prea mult, deșteptule și îgnești oamenii!

— Bine, bine, îi dău drumul — făcîndă Tase, fără să înțeleagă o iotă.

În pauza de priză, Ispas făcu o baie și se duse la cantină. Era bine dispus și avea o foame de lup.

— După masă — îi spusese Tase, în-tinîndu-l pe drum — ne apucăm să decupăm ferestrele. O să meargă mai ușor.

Ispas era foarte vesel. Răspuns:

— Numai să nu țipi mereu.

Celălalt făcu un gest de nedumerire. „Ce-ți pasă ț-ă dacă țip? vru să-i spună. Și în general, nu înțeleg de ce te-ai înveselit așa deodată. Arăți foarte vesel și nu-mi place.”

— În hală e zgomot mare. Trebuie să țip, altfel nu mă aude nimeni.

— Tu țipi ca să mă auzi! Trebuie să țipi în continuare. N-a-ai în-cuțot! De altfel, începi să te descurci.

— Dar tu strigai la mine ca și cum ești fost o ciubotă.

— Tot ce se poate. Sper că nu te-am înjurat.

— Asta mai lipsea!

— Oricum, se căde să-mi cer scuze — spusese Tase cu răceală și se depărtă.

La masă, Ispas așă că soția lui Tase era internată în spital. Trebuia să fie operată chiar în dimineața aceea.

— E foarte nervos și neliniștit — îi spusese Gherghisan. Nu i-o lua în nume de rău.

— Nu știam — se scuza Ispas. Nu mi-a spus nimic.

Înainte de a relua lucrul, Tase veni lingă el și-l luă de după umeri.

— Încearcă să ai mai mult curaj. Mașina asta îți cere o anumită personalitate.

— Ai aflat ceva de la soție? se interesă Ispas.

— Încă nu. Aștept un telefon.

— Trebuia să te învoiești, să fii acolo, la spital.

Tase își aprinse o țigară și trase cîteva fumuri cu sete.

— Nu, n-aș fi rezistat să aștept pe culoare. Mi-e teamă. Aici mă iau cu lucrul. E mai ușor. Dracu' să mă ia! Sînt o fire extrem de sensibilă.

Ispas se uită la el cu simpatie. Tase era un bărbat trecut, mărumt și negricios. Adevărata lui personalitate s-î-o căpăta numai la mașină, cînd mili-nile îi alergau pe platforma de oțel într-o căutare permanentă, înfrigurată, o căutare care o conjuga cu privirea ochilor săi mari, încercîndu-și, obosiți.

Un ceas mai tirziu, Gherghisan strigă după el:

— Tase, la telefon!

Tase se făcu palid, vru să-l întrebă ceva, dar Gherghisan o promise deja spre biroul secției. Tăie contactul, se șterse pe mîini cu o bucată de bumbac și se depărtă grăbit. Era foarte neliniștit. Pe linia de decolaj, macaraua aducea o legătură de tablă. Tase vru să se ferească, dar se împiedică și căzu, izbindu-se cu capul de un postament de sudură. „Fir-ar să fie!” bolborosi el, ridicîndu-se.

Gherghisan apărî în hală destul de tirziu. Se îndreptă spre Ispas cu mersul său legănat, de gînsac bătrîn, cu capul îndesat între umeri și cu mîinile întinse în buzunare.

— Ce se aude? silabisi Ispas abia auzit.

Gherghisan nu-i răspunse. Apăsă pe maneta de contact și dinții mașinii începură să muște din tabla neagră și grosă cu dușmănie.

— Hai, Ispas, hai să terminăm cabina asta — se rugă Gherghisan moale.

În hală, zgomotul mașinii de șantier — se auzi nefirec, ca o afluire, Ispas își puse mînușile de protecție, trecu în locul lui Tase și se apucă de lucru. Lucra atent, ca Tase, și urmărea linia de trasaj fără greutate, nu se mai crampona pe foaia de tablă, intrucît simțea că trepidațiile mașinii trec prin el, stilizate parca de cineva.

— Mai la stînga! ceru el și Gherghisan minui foaia de tablă spre stînga.

Treptat, trăsăturile feței îi deveniră neliniștite. Și mușchii feței, și buzele, și ochii, toată ființa lui era împietrită. Numai mîinile i se mișcau.

Seara, fiind acasă, Ispas se retrase pe balcon și ascultă vreme de un ceas tot ce-i spusese Aurelia, care participa se la sedința a comitetului de bloc. Apoi, luă un prosop, cobori pe faleză și se duse ca de obicei să se scaldă. De undă era obosită și roșie, așa cum îi plăcea lui. De pe malul celălalt, bătea un vînt răcoros și umed, care, cînd, nu reușea să-l învoiereze. În timp ce se dezbrăca, își aminti că în școala profesională lui Tase îi plăcea să rezolve ecuațiile cu mai multe necunoscute. Tase e acum la spital, lingă nevastă-să. Crede că se simte foarte bine”. Faptul acesta îl bucura sincer, deplin, și cînd începea să-și inchipuie cit de bine se simte Tase cu nevastă-să, vrînd să-și ră-rească sentimentele și să se bucurie în-ace, bucuria crescu totuși mai departe în el, inundîndu-l. Tirziu, dîndu-și seama că venise să se scalde, observă că fluviul îl aștepta indiferent, obosit. Vru să se culunde în el, să-l răsoalească pe oțel, să-l răsoalească deodată rămas. Se îndepărtă de mal și porni înapoi, spre casă. Boarea umedă și răcoroasă se învîrtea în jurul lui ca o nălucă, fără să-l atingă.

Se rezazăm într-un cot și-și lărgește nodul dela cravată.

— Aș dormi nițel, zice. Mi se împăiențese ochii, sînt ca și orb de somn!... Cînd eram tînr, îmi plăcea să mă uit așa, pe geam... Mai vezi o floare, mai vezi ceva... Cînd o îți stăția, și mă trezești!

Își pune ziarul pe față și face.

Sînd pe bancheta de vis-a-vis și aplecîndu-mă puțin înainte îl privesc cu un interes real.

Dar nu-l studiez suficient, reconstitui ca din senin, scena cu omul leșit într-o seară dela Izvorul rece și mort de inimă, în plină stradă. Intîns pe trotuar, cineva îl acoperise cu ziare.

Nu văd de-ce-mi amintesc tocmal acum... Stupiditatea asociației vizuale: ziarul nu se mișcă. Respiră ușor, nu se-aude nimic, nu dă nici un semn de viață.

Cînd trenul se oprește în gara orașului M, după o-1 adut să-și dau jos luminările, își ridică gulerul dela halnă — era un curent teribil, ca-nr-un gang, bătea un vînt rece — și se depărtează într-un convoi alcătuit din lăutari, ginere și cîteva femei care chiau încontinuu. Îl urmez, pe de-o parte în vîrtutea interjei, e prima oară cînd viu în localitate, nu știu prea bine pe unde trebuie să o iau și mă țiu după nunașii cum te țiu în capitală după linia tramvaiului, ca după un fir principal.

Pe de altă parte însă, dela o discuție de ordinul poliției, am ajuns într-o zonă spectaculoasă, cam eludată — Hinerarul propus de omul în halne rece. Și nu mi se pare chiar atât de simplu să re-nunț, să mă înalopez. Mă călăuzesc curiozitatea, care nu m-a părăsit niclo clipă, dela întîlnirea din tren!

De braț, una-nr-ală, femeile chiau răgușit. Una nu știe să chie, scotea niște sunete scurte și ascuțite, care stîrșesc veselia coloriale.

Semne de cea mai mare veselie dă însă, omul din tren.

Strada pe care-o apucăm, luînd-o la dreapta, deși e pietruită, muștește de noroi. Cred că a plouat mult, înainte.

La a patra casă din capătul străzii, se opresc cu toții. Rămăsesem la o distanță destul de mare în urmă, ezitam, cînd amicul din tren se întoarce spre mine și, cu un aer glumeț, mă potolește să intru cu ceilalți. Și mie care mi se părușe pur și simplu, că habar n-are de prezența mea! Nu întorșese pînă atunci capul.

Începe să-l explice ceva, dar trec de pragul porții în timp ce vorbesc. Femeile care stau sub streașina casei, atenle la tot ce se-nîmplă, cu ochii la personajele principale — la ginere și la naș, parca nu mă observă.

Casa e ca o casă de țară, cu ferestre-nguste, cu chenar albastru în jurul ferestrelor. Un corp de clădiri mai mici se-nfunde pe latura cealaltă a curții. O bucatărie și un fel de magazie, cum am văzut pe urmă, se lipese de peretele din dreapta.

E multă lume în cele două odăi din față, care nu dau una în alta. Se trece prin curte.

Unii stau pe scaune. Alții, la mesele lungi, pe bănci de lemn. Nu se servise încă nimic de mîncare — doar o țuță, la rezervă, care n-avea la ce să strice. Un bărbat între două vîrșe — frage mai mult către bătrînețe — ou haide de dimie și plărie mare, neagră pe cap, mestecă în iacere pînă de casă și bea, de unul singur, vin roșu. (Tăreții miresei, mi se spune).

M-așez pe-un scaun la întîmplare, și-neop să stau de vorbă cu o cucoană binevoitoare care nu se interesează cine sînt. Aduce imediat, pe țavă, două pahare proaspăt spălate, și-mi toarnă vin. Clocește cu mine și-l urează ferelire miresei. Zîmbește cu dol dintr-o viață, își ție mult înainte din gîna de sus, și dînd capul pe spate, își bea vîntul. Apoi își cheamă fiul ca să-l întrebă dacă nu vrea și el nițel vin sau un pișcot. Băiatul are cam vreo-o opt ani.

— Uite ce băiat mare am! zice marea-să și-l aranjează mai bine șapea, trecîndu-l un braț în jurul gîtului — băiatul pleacă gîtu înainte și-neacă să scape, mișcînd din cap.

— Merg la școală?!

— Da! E-n clasa a doua... Și-nvață foarte bine! A leșit cu media 9,6!

— 9,5! strigă băiatul, mișcînd tare din cap și din umeri, fără să se oprească o clipă, dar cu o expresie liniștită.

— 9,6! rectifică cucoana, luînd deodată brațul de pe gîtu băiatului și îndreptîndu-se, țeapănă, în scaun. Reia discuția trecînd la altceva. Gesticulează, în special cu stînga, și lasă multe replici suspendate, vrînd să-mi dea să-nțeleg că numai din discreție procedeză astfel. Din cînd în cînd trage pe de sus, și dînd capul pe spate, își bea vîntul.

Printr-o pietură, mă informeză că familia ginere-lui nu se înțelege cu o miresei și că, cîstînd vorbind, nici nunta nu-i la locul ei, fiindcă mireasa lo-cuiește în aceeași casă cu ginerele — în casa asta — de vreo șase ani.

Se-aude cum cîntă muzica afară și-mi spusese că a venitul „jazzistul”, adus tocmal din localitatea H, pentru că e foarte priceput și e chemat la toate ocaziile.

Cîntă afară, în ploaie, zice. Păi ce să facă, dacă iar a-necut să plouă?! Și cînd s-a măritat Miela, sora mai mare a miresei, tot așa ploua! Era o vreme...

O femeie apărî în ușă, aruncă o privire în direcția noastră și-ntrebă: — Unde-i nașul? Să vorbească cu popa!...

— Ce să mai vorbească? Parcă popa nu știe!...

— Să vorbească nașul!

— Nu-i nevoie să vorbească. Mergem la biserică și... — Popa a zis că ce să-i mai bage-n biserică... După șase ani! Să vorbească nașul!

— Păi nașu' a zis: Mergem la biserică și popa o să fie acolo!

— A spus nașu'asta?

— Păi sigur!

— E... Atunci, haideam la biserică!

Spune nașul o vorbă și toate merge ca pe roate, cit ai bate din palme, fără nicio rezistență. Asta-mă nevastrează că nașul se descurcă într-adevăr bine, m-aaveam eu ideie cit de bine se poate descurca el.

Om e greutate, om e experiență. Aranjază ordi-ced, orice, și-și asigură o reușită frumoasă...

o vizitine de ansamblu a unor nușii îngrămădite la nesfîrșit, care nu se mai consumă niciodată... Nunta care să alba mereu spor... Așa pune el problema după cîte înțeleagă eu, asta era în obiectivul lui!

Înferentă, stranie, obsesia asta a nunții, dacă mă gîndesc mai bine!

Cu totul altceva decît cea a morții!...

Eroul meu, pe care-l urmăresc cu atenție, are, firește, aerul omului cu morălu veșnie ridicat. E vîl, are față unu tînr. Se ține ca nimeni altul, la vîrsta lui!...

Pe drumul spre biserică nu mă mai pot uita însă în altă parte, decît în jos, cu toate că la urmei urmei, tot în noroi cald, Mireasa cu glugă de nylon în cap și cu un Jersu pe umeri, își ridică cu o mină poalele rochiei albe, încărcate de noroi. Pe neașteptate începu să plouă furios — ploaie care mai caldă, dar're prin persistență. Lăutarii cîntă și cite-un cap aparo la ferestrele luminate, încercînd să deslușească ceva.

În biserică e foarte frig. Senzația de frig e poate întîrșită și de prezența schelor — biserică e în repație. Frecuții era într-adevăr acolo. Cu o ridicare din sprincene care exprimă enervare și plicicidată privește intrarea convoiului, dar cînd nașul trece la rîndul lui pragul, îl salută tare: „Bună seara” și se

DE MANOLE AUNEANU

pentru că pur și simplu n-ai avut în-cuțot.

Cînd a trecut la zborul în simplă comandă, avu ghinionul ca, la decolare, să rămîna cu o singură roată la avion. Instructorul îl ordonă prin radio să sară cu parașuta. „Permiteți să încerc aterizarea — ceru Ispas. Imi asum toată răspunderea!” Foarte calm, veni spre aerodrom și așeză avionul chiar pe „teu”, numai cu o roată, rulă vreo două sute de metri, apoi puse brusc o frînă inversă și aparatul stopă după cîteva pîrușe. Ciudat lucru! Din toată povestea asta, Ispas reținu doar amă-nunțele exterioare: oprirea zborului pe aerodrom, „teu” pilot în dreapta, înșteța de la punctul de comandă și așteptarea aceea încrîncată, tulburată doar de filifirea elicei.

— Ce faci, mă? Ce dracu tremuri așa? Cască ochii că rebuțam piesa.

De data aceasta Ispas se revoltă de-a binelea. Ce vroia Tase în fond? Era clar că nu putea dintr-odată să aibă abilitatea lui.

— Ascultă, nu mai țipă!

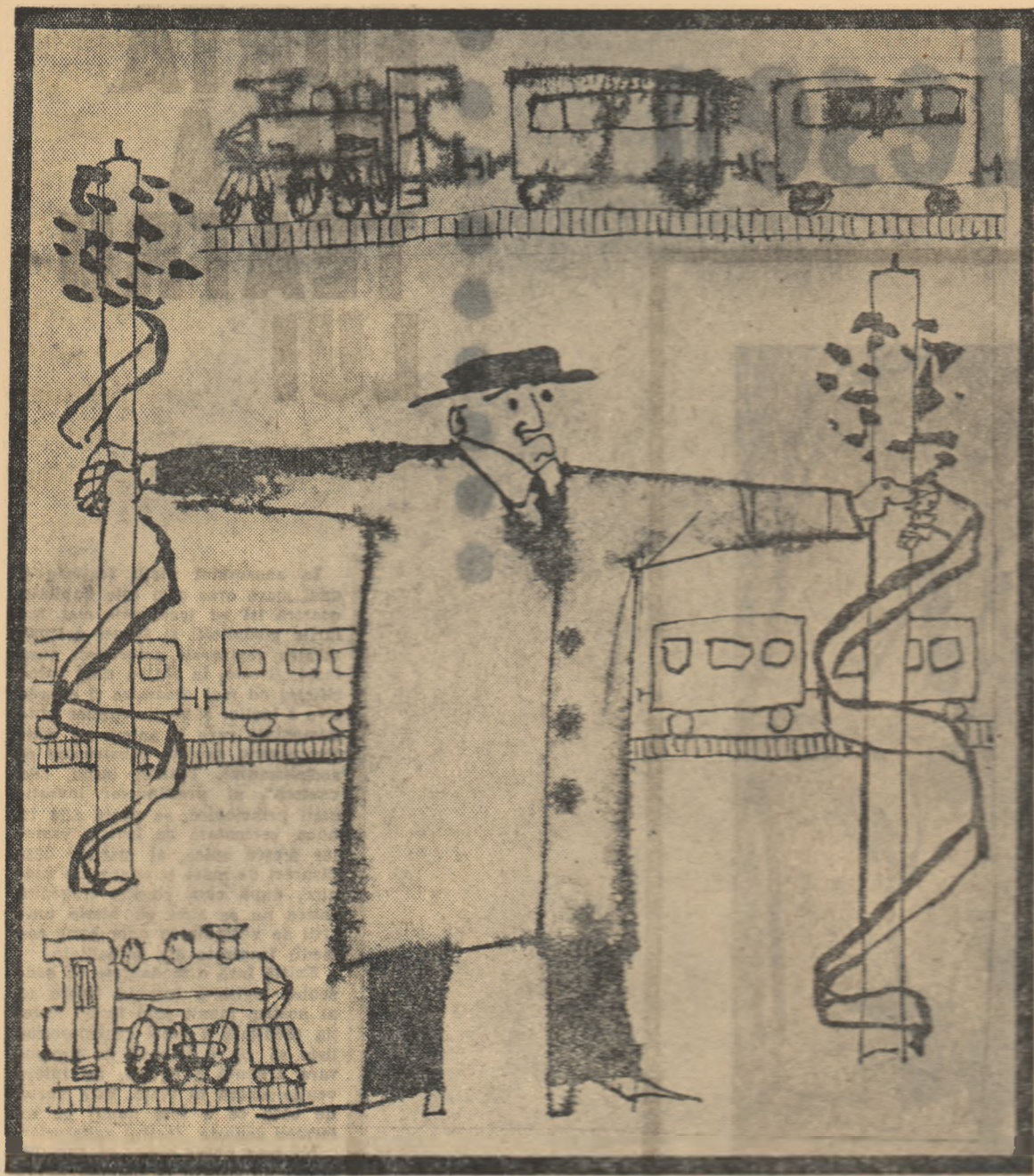
Celălalt puse contactul și stătea cu capul aplecat, Nu-l auzise. Pe la zece, Gherghisan îl chemă pe Tase în biroul secției. Ispas se așeză pe o punte de sudură și-și aprinse o țigară. Abia atunci își cădu seama că este foarte obosit. Îl vijilia capul, incheieturile mîinilor și mijlocul îl durau. „Nu, n-am să pot lucra cu arțigășul asta de Tase — își spusese el descurajat. Se poartă cu mine de parcă aș fi un puști. Este îngimfat și lipsit de tact. Va trebui să vorbesc neapărat cu Gherghisan să mă schimb.” Tase reveni și se apucară iarși de lucru.

— Mal epre dreapta — îl îndemnă Tase.

Motorul melia mărumt, la „ralanti”. Treptat turajia spori și cuțitele se năpustiră în foaia de tablă. Postamentul începu să trepideză și linia de trasaj se frîne din nou în ochii lui Ispas. N-o mai putea urmări. Indrîjit, se încordă la maximum. „Știa, trebuie să-mi simțiu el, nu e-o vînt. Asta-i tot secretul. Tase are simțul mașinii!”

— Trage spre tine — îl ceru Tase. Nu mult, stop! — Acum la stînga. Așa...

„Totul este să capeti simțul mașinii. — repetă Ispas multumit. De aceea îmi spusese Tase să nu mă cramponez. E ca în aviație. La aterizare, ț-ai mînașă numai cu două degete, lași picioare

desen de RADU GEORGESCU

ropede să-l strângă mîna. Ascultînd niște indicații pe care acesta i le dă, ține capul plecat, apoi îl privește surîzător în ochi. Din înșelăciune grabit din altar și slujba începe. Slujba după toate regulile ariei. Biserica vultușe de glasul puternic al popii. Cupa cu vin e întinsă mirelui și miresei.

Fără să se aștepte, apare cel care dirijează pașii, acompaniind cîntarea preotului într-o manieră foarte liberă, trăgîndu-i și pe ceilalți spre sine și uneori bătînd pe loc, ca la horă, și făcîndu-i pe toți să se potolească. Sînt ca o echipă, care-și ascultă conducătorul. Îi are pe toți sub mîna.

Urmărindu-l mai departe, aplecînd cît de bine-și cunoaște meseria. Acționează cu simțete, așa încît contribuția lui să nu fie nici o clipă neajutabilă.

Atunci, cînd, în fața paharelor cu vin și cu cîte-un pișcot de-așupra, oamenii se vaită de timpuri rău. Jazizistul ține de cîteva ori cu arceșul pe vîșară și cîntă „Să trăiască tînașă pereche!”, după care, îndulcînd într-un anumit fel sunetele, strigă entuziasmat „Să trăiască nunul mare!” urare, pe care-o repetă de trei ori, pîrînd din ce în ce mai emoționat. Lumina-dă-se la față, și arătîndu-și gingișle cu dinții lipșiți. Nașul face un gest vag cu mîna și dă paharul cu vin peste cap. Mirele vorbește în șoaptă cu mireasa.

Chipul rotund al femeii exprimă o nemulțumire cîntă. Își lasă din ce în ce mai jos bărbia, cu o ușură gusă, peste siragul de mîrgele albe de la gît. Cîntarea întreabă de ce nu se servete. I se răspunde că n-a venit încă fotograful!

— Dece-i tristă mireasa?! se interesează cu glas puternic nașul, iar mirele îi explică, în locul ei, că îl e rusine că face nuntă ca val de lume, că ei se pregătiseră altfel, da' cu ploaia asta... A venit și muzica, da' n-a să se mai poată dansa!...

Mirele e vizibil înmădit de prezența nașului. Se exprimă cu greutate, lăsînd ochii în jos, sau întorcîndu-se din cînd în cînd spre vecinii de masă, ca și cum le-ar cere să-și dea și ei cu părerea.

— Aranjăm noi! zice nașul, în concluzie, și-acepe o convorbire cu tatăl miresei, care, surprins că i se adresează totemul atunei, în mijlocul unei discuții la care nu fusese parte, își pune repede-n cap plămîna cu horari mari pe care-o ține pe genunchi.

Vine cîntarea, îl ține discret de mîncă pe naș și strigă:

— Fotograful zice că pleacă-acasă! Nu vrea să stea!

— De ce să plece-acasă?!
Omul ridică din sprîncene, cu fața mirare veselă a celui care repetă de multe ori în gînd un lucru bine știut, pînă cînd să-și exprime cu glas tare, fiind parcă gata să accepte explicațiile altora, pentru ca la un moment dat să excoame: „Ce vorbești, mă... la-mă-noc, că-ți spun eu tot!”

Nașul însă, ordonă moarte: Cheamă-l încoace pe fotograf! și se-aplecă iar demn spre tatăl miresei.

Omul porni să-l caute pe fotograf care, poate că era chiar lîngă ușă, dar credea că e cazul să se lase căutat. În cele din urmă fotograful își făcu loc printre lume și apropiindu-se de masă, lău o poziție de repaos, orientativ, cu mîinile așternute într-o mișcare de degajare oasă, cu aparatul spînzurîndu-i de gît.

— E? făcu nașul, sfredelîndu-i cu privirea. O clipă numai, cît mi se păru că s-au întîlnit două forțe. Pe urmă însă, fotograful căpătă un aer mult mai agresiv dar foarte liniștit și uria:

— Am fost chemat să fac un tablou, nu o poză de buletin! Vă rog să mă credeți că dacă așa fi știut... Vă rog să mă credeți! Vă rog...

„Nașul” îl bătu pe umăr cu o exclamație binevoitoare, care-l întoarse cu o ușurință de nedescris, cu 180 de grade de la protestele lui pe tînașul fotograf. Curios cum se calmase dintr-un foc, de unde, pînă atunci bărea seos din fîșii cum se spune, și lătra așa, cu capul sus, ca un cîine stîrnit. Nașul se uită cu duioșie la el — cu ocazia asta nu vîntă cîi de duioș se poate uita, cu o privire care ține loc de orice altă asigurare — care-ți face cunoscut că omul respectiv nu-ți vrea decît binele — și fotograful și început să aranjeze grupul mare, familia, neamurile și prietenii mai apropiați, apoi grupul mai mic, cu tinerii însurători etc. și făcu un număr încoace de poze.

În curte și observ o schimbare.

O prelată întînsă între niște pari ferestre de ploaie un loc totem bun pentru dans. Așa se poate dansa toată noaptea afară, chiar dacă are să toarne cu găleata. Prelata e nou-nouță. Sînt pe-o scară, un tînaș slab, așază orengi înfrunzite, de marginea prelatei, la modul decorativ.

— Să-i placă lui nașul! zice, uitîndu-se spre mine, cu o privire binevoitoare care exprimă și convingerea termă că nu se poate să nu-l placă.

— Mă... Frumos! exclamă. Uite, dom'le, cum i se deschid toate porțile, cum se electricează toată lumea în numele lui... Itat naș! Cîntă el mîinile, da' eu cred că și mîinile îl cîntă pe el. E ca o firmă generală pentru mai multe dugbene particulare, imi trece prin gît. Și — mi-aduce aminte brusc, de ce-mi spusese în tren. Zicea că a fost negustor... C-a avut el talentele lui și că nici acu', cînd ar trebui să fie în declin nu se lasă... Meserie care ține de o pasiune depășită, care aparține zilei din urmă... Se mai poate oare hrăni acum, exclusiv din aceeași vechi pasiune?

Îl văd cum stă sub un tablou naiv, cu flori în coș — margarete și trandafiri — și mîinică potolit, cu mîinte, varză cu carne. Cînd vede că-l cheamă cineva de-afară, se scoală imediat, se șterge liniștit la gură, și se-ndreapă spre înșelare cu satisfacția calmă a celui care are o răspundere, o treabă serioasă de dus la capăt, ca doctorul care știe cum trebuie să răspundă solicitărilor bolnavului.

„Jazizistul” rînjeste și-și dă cu pumnul cap.

— Tată, să ardești! nice nașu'. Las' e-aranjăm noi și cu toba! Dacă-ți spun... Na! Pe cîntărea mea! Ca țigăni... Am trei nepoți — mă jur pe nepoții mei! Pe ochii lor!

Aprinzîndu-se, un tînaș, o hujdumă, a izbîit așa în trece, cu pumnul toba și-a crăpat-o. O nenorocire! Da las' e-aranjăm noi și cu toba, asigură nașul și nu-și vine să nu crezi în experiența lui personală! Și

cînd îl vezi și-asa Enghil... Sîgur, de ce nu să dai nătere la cumblite? Cînd ai la dispoziție mijlocul să că să lumpești țesut! Fără mure, fără ocazuri tari, fără murecăruri! Mîna bună, are mîna bună nașul! Se-adună toți lăntarii la masa lui cînd se-ntoarse-n casă.

— Ia ziceți fraților... C-am să mor și n-am să mai mă satur de numi! Și n-o fac din interes, o fac din sentiment... O fac pe degeaba... Sînt om de inimă, cînd fac ce fac pentru voi!

„Da, imi spun, are un interes aparte, adică o nemulțumire aparte în chestia asta... Dacă judeci cu ușurință, poți să-ți închipui că vrea să mîncine bine, să bea bine... Da' nu, nu-l așa adevărul, ar însemna să mergem pe conștientă cele mai izbitoare! Și de altfel, pare desprins de interes, de meschinărie. Și, dintr-un câmpănat... Pînă mîna numai pe cîte-o bucăcică de pîine, gustă via c-n-a pahar subțire, cite puțin, ca și cum n-ar fi băut alcool în viața lui și-aceu o face pentru prima oară.

— Da, imi spun, nu-i un interes aparte, ci un sentiment aparte, care are farmecul lui...
Și cu asemenea gînduri de o siguranță care mă mulțumeste, declar că e ora închiderii și mă hotărîse să plec, așa în nișa în care jazizistul începuse tocmai să cînte „Valul lumii, valul marii, te coboară, te ridică...”

Bineînțeles, mă strecoar, vreau să plec cît mai ne-băgat în seamă și chiar așa și fac, dar la țane, cînd să ies pe poartă, cine m-apuca de braț! — Nașul!

— N-ai o sută-două de lei?! zice. Să-mi împrumuți pînă mîine?

Și se întoarce și se uită în toate părțile, să nu-l vadă cineva, așa am impresia.

— O leată, să fie-a naibii, spune, o cîștigam la domiciliu, zice, da' acu'... la spăune, n-ai cumva vre-o sută-două?!

N-am. Dar am în schimb un sentiment nelămurit al absurdului, așa cum mi se întîmplase mai devreme în tren. Totul se articulează altfel. Și din senin... imposibil... De necesită! Trebuie să fac un efort de deajare absolută, ca să-l asigur că l-aș servi cu plăcere dacă să avea banii de care are nevoie. Neglijer totuși, amănuntul care am impresia că l-ar fi făcut furcî: acela de a-l informa că dețin un sfert din suma cerută, care, bine utilizat, i-ar folosi poate la ceva...

Dar nu mă privește nici o clipă cu expresia celui ce-ar gîndi: „Sînt la ser! Ce să mă fac?”; ei par să se spună „Bine, bine, nu-i nimic supărare! Nu-mi pierd eu din atîta lucru reputația!” Și se grabi să intre-n casă.

Cînd vine trenul și mă ure în vagon, a doua zi, la prînz, mă pomenește cu el. În baie neagră, de gală, cum apăruse și la venire, intră deodată în compartiment, fără luminări însă.

Tăcut, nu se mișcă mult timp de lîngă geam. I-am cedat de la început locul.

Privindu-l, înceeam să-l reconștitui dintr-un unghi nou, să-mi fac o imagine exactă, dar părțile păreau lipite prost...

Are un aer dechinent. Aprinde și stînce o țigară. Deschide, apoi închide cu vîntul și țigărele. Aștept. E ca apa sub temăne în conductă închisă. Nu intervin.

Abia cu puțin înainte de București începe să vorbească. Cu voce încetă, cu un timbru de suferință melancolică, pronunțînd cuvintele și cu cum ar avea rădăcini în gîtle. Își petrece o parte din noaptea în timp fugitiv.

— I-am oștit pe dreapta și m-am tot dus! zice. Înainte de a se strînge dăru. Fără să plătesc nimic, mîinile, deși le promisese la toți. Și popii și lîna cu toba și fotografatul.

— Eram expus, imi spune. Nu eram perfect acceptat, putea să iasă urii! (Nenea Calciu! strigase un pușt, în gura mare — Nenea Calciu!) Așa am pîit și la Oltenia, acu' o lună... Păi ce? Dacă am manifestat oarecare interes și mi-am pus mîinile cu ei și m-am pariat elegant și i-am servit pîrîntesc, asta-nseamnă că trebuie să am și-un buzunar pîn' la călăoie de adine?! Unde scrie una ca asta!

Să mă clătăscă, să mă oșorez, să zică și merril, că altu' în viața vieții lui n-ar face ce face eu... Treabă serioasă! Trebuie să știu să fac și artizan, să fi și rezistent... Să te poți bine și cu ăla și cu ăla... Să ai ideile tale, să te pricepi!... După treizeci de ani de negustorie, ar trebui să mă respese, după rangul meu, după meseria mea... Să aibă încredere... Dacă văd că am bunăvoință, să nu fac pe sebumul!

Să au oșară de la obraz, că cer degeaba. Aș fi bucuros să le dau — crezi că n-aș fi bucuros?! Da' n-am de unde! Viu cu mîine goale, asta-i realitatea! Nu produce nimic, nu m-aleg cu nimic și nu pot să fac nimic! Dau înapoi, ca razele, caber... cad în prăpastie... Alinaec! Din ei în ză... Și dacă stău și mă gîdesc cum am pornit eu în viață...

Se-aparține la față, imi demonștra ce puțin la-seamnă, ce lip slab și nesemnificativ e el, dar aveam ideile. Mai așteptam ceva, mă pregăteam pentru niște impresii noi, care-aveau să se suprapună foarte repede peste celelalte, bănușiam asta.

Nu mai mi se pare deloc surprizător că-acepe să ridă, că în momentul ăsta imi propune brusc altă personalitate, făcînd ochii mei ca de vizuitor, ca și cum ar lua totul în bătaie de joc, fără să mai acorde nici o importanță celorlalte spuse.

— Aș mai sta și cu acasă, în pat, zîc, și-aș mai cînt! Da' și azi e o zi pierdută... M-așteaptă la restaurantul gării niște priiții din Căleștii... M-am bătu la cap... Să-au oșorit! Repede, repede, să nu pierdă ocazia, să nu amvsa să mă răgîndesc și să relax să-l cunosc!... Mă oprește toată familia în stradă, mă salută toți pîn' la pămînt! Ala mă salută... Ala mă salută... Cîntele lor mă salută... Mă oșorez pe tîcnoie și mă salută! Și ce pot face în situația asta?! Sigur că dacă mi-e cineva se-arată toți cu degetul! După posibilități — asta-i cartea ficcării de viață — după posibilități! Ai bani, ai onoare! Iar eu, slavă-dumnezeu, nu mă pot plînge... Îi cunosc sîrăcii, să se-nseare, să trăiască și ei ca niște porumbel și să realizeze ceva, că sînt tineri!

Îi cunosc, de ce să nu-i cunosc?!...

RĂBOJ

În răboj în duh arhaic.
Număr ca ciobanul
cîte-s albe cîte-s negre
zilele, tot anul.

Număr pașii, ai frumoșii,
pînă-n pragul ușii.
Stele număr cite are
cuibul Gîmnoșei.

Cite sînt, de toate, număr,
amăgiri și fumuri,
zua-nțreagă număr, număr
rădăcini și drumuri.

Număr pietrele pe care
mîndra trece vadul —
și păcate pentru care
mă va arde iadul.

FRUMUSEȚEA

Socot că orice frumusețe
prilej de-amăgire stăpînită este.
Te ispitește. Vrea-n stăpînire s-o lei.
Deși e departe de tine ca o poveste.

Orice frumusețe aduce în inimă
Intelepțiune și exaltare.
Sînt noimelle ei: prund și izvor.
Mai suave materii pămîntul nu are.

Orice frumusețe se-mîndă
cu zări și imagini, cu vrăji, depărtate,
dar prinde un chip de mătase-ntr-o noi.
Răzbuinid ce lipsește, ea face dreptate.

Orice frumusețe e ca o umă
de-a căreia coapsă privirea se prinde.
Vezi forma, mirat. Și suferi, gîndind
la cenușa pe care-o cuprinde.

TOAMNA DE CRISTAL

Sînt zilele acum
mereu senine, treze.
Sub gîlii cei duși încearcă
surisul să-și păstreze.

Cunoaște-n frunze urbea
conversivii în aur —
și vama se deschide
pentru sticlei și graur.

Ca niște țevi de orgă-s
furnalele-n cetate.
fieri fumuri albe, drepte —
ajung la ceruri toate.

Și soarele mai este.
Cu fafece, cum umblă,
el pomilor le taie
în brumă albă umbră.

Oricît suflarea-ngeață
în dănuirii aparte,
ne încălzește încă
lumina dintr-o parte.

Cît de frumoasă-i lumea
și dincolo de termen!
Încredîntele-s sorții
puterile în germen.

SCUTUL

Cînd orice scut are
formă de inimă,
nu-i de mirare
că-n noi înșine inima pare un scut.

Ce aperi în noi cu țărîa
pietrei peste care-am trecut
inimă, tu, ca un scut?
Aperi ce-n dosul tău este?
Întîi suflet al nostru,
amarantul cu veșnică floare, copilăria?

Aperi ce-n noi e poveste
ce n-are nevoie de scut,
amintiri sîngerînde de ghimpi
și de roze din vremi de-nceput,
amăgirea supremă, ardori de pleromă,
dragostea albă cu mîndra-i aromă?

SĂLCII PLÎNGĂTOARE

Umblu-n neștire pe potecă.
Prin vale caut muguri, semne.
Moștenitor eu sînt al iernii.
Mai curge-nghet pe apa Cernii.

Sfarm vreascuri umede, nedemne.
Pe munți zăpada se mai vede.
O singură-nvîzire-n cale
mă ține locului, mă pierde.

Și soarele ajut-o leacă
prin vaduri negura să treacă.

Legenda spune că pe-aice
Euridice, fata tracă,
din iaduri și-a mutat în sălcii
a jale — părul lung și verde.

Și prind în palme ce mă pierde,
mătasea grea și jalea verde.

În chipul lor o amintire trează
de mari coloane din vechime.

Sub pași, pe-acolo, mai răsund,
sub bolovani și flori,
acoperite bolți. Sînt tainițe de mii de ani,
adăpostind în ele amfore rotunde,

În care tu întreagă
ai încăpea sau pin-la subsuori.
(Mă-ncearcă un suris fără temeii.
Mai trebuie s-o spun?
În amforele de argilă se păstrau
pe vremuri nu femeii,
ci alte bunuri ale dimineții,
aidoma femeilor: grîul cetății, plinea vieții).

Călcînd prin rouă și prin iarbă poate că am
sparge
chiar noi, sub talpa noastră, cupa de roșiată
lut,

din care aprigul, făcutul rege își bău
durerea-nfringerii pe scut.
(Dacă cătau prin șierul de brazi
să schimbe magic o viață în legendă,
în jurul regelui dansînd pe cataligi,
frenetic și-n extaz).

Ne va fi dat s-ajungem și pe culme într-o zi?
Pe-o treaptă sus vom iscodi
ce-a fost cîndva și nu mai este:
templul de aur pe priporul din poveste.
Îl sprijineau vrea patruzeci și nouă de coloane,
înălțare-avînd de vîperea, ce pline de ardoare
în virful cozilor s-ar ridica în soare.

Pe-o lespede șezînd acolo lîngă tine,
voi prinde iarăși grai: iată suprema izvoare!
Și umbra inimii mi-o voi vedea
în palma-ți căzînd.
Prielnic peste frunte ne va bate vînt.

Iar noaptea, în același loc, ne-or lumina,
lucînd din prunduri și din unde,
comorile-ngropate-n matca rîului ceros.
Murmurul nostru, visul, se va-mpărți
din nemurire printre greierii ce cîntă
și printre zei, cari, fără temple, mai trăiesc.

POD PESTE MUREȘ

La vad, un pod de lemn, cu coperișul de șindriță,
lung cît o uliță de sat,
se-ntinde peste Mureș. Mal vrea de mal în veci
să lege.

Astfel țara moștenitu-l-a din leat.

Și au mărățele-nțimplări și lucruri cîntăreții lor,
dar podului îi cîntă numai apa, de sub el
se-ndeaș.

Despre toți și toate-i cîntă, cite au trecut
pe el ca printr-o casă, lungă dreaptă casă,

ca printr-o casă la al cărei prag
sîrșește drumul, ca să iasă
la celalt capăt iarăși drum, drum vechi — în lume
precum pravila îl vrea — lăsat în voie să por-
nească.

Oști trecură-n veac pe-aci, și Radu cel frumos,
roți ferecate, roibi domnești, comori și lacrimi.
Moji cu ciubare, turme, vînturi,
răpuși și-vîngdători, sfîndarde, patimi.

Pe toți și toate-n nopți, cînd vilvele se bat,
și poți vedea-n lumini de-o clipă încă,
așa cum cealalt, de pe-un țîrn, muțindu-i,
i-a mîntuit spre celălalt peste viltoarea-adină.

Dar ce liniște-i acum la vad! Ce trează-amiaza!
Prin istorie adie doar miros de otavă.
Subt pod un șarpe se șorește, lung și nemîșcat,
ca-ntr-o emblemă rară, de străveche slavă.

ULCIORUL

Pe masă îmi stă, durat din argilă,
ulciorul. În rostul ceramic așez uneori,
cu roua pe ele, iubitele flori.
Prefer trandafirul de purpură.

Tainic, urmînd unu sacru canon,
dimineața, de-o rază cerească
atîns, trandafirul își lasă petală pe masă,
dorînd în lumină să stea fără mască.

Se face că torn, alte dăji, în ulciur
tomnoliceu soare prin țesături trecut,
gîcitor aur crud,
vin de piatră, soi cold de Aiud.

Mai apoi cîteodată păstrează în ulciur
și-un lucru mai scump și mai rar:
grămoadă de boabe de chihlimbar,
lacrimi pe cari o pădure le-a plîns,
cînd ultimul alb unicorn s-a sfîns.

desen de NICA PETRE

LUCIAN BLAGA
poezii postume

realitatea înscrisă în desen

FORTA VEA TEATRU- LU

Dintre mijloacele la îndemâna unui artist, cel mai rapid, direct, spontan și imediat lizibil este desenele. Între genurile artei plastice el trece drept legătura artistică între realitatea, ca primă formă de transcriere a acesteia. Pe o linie simplă — o linie care poate fi în orice moment — pe altă de complexă și febrilă sînt înțeleșurile și folosirea desenului.

Desenul poate fi un gest — o formă simplă de manifestare a sistemului muscular — dar acest gest exprimă un caracter, un temperament. Grafologia l-a subordonat psihologiei, iar tehnica l-a aservit industriei și construcției, și totuși — și în această precizie științifică și geometrică — desenul rămîne încărcat de trăsură individuală dominantă.

Desenul este însă și gândire. Fie gest — fie gândire — el transcrie o senzație, exprimă un mod de a simți și a exterioriza, fiind realitate intimă, particulară a unei personalități.

Dar ce seară largă de expresii și forme!

Desenul poate fi o noțiune — personală și individuală, o transcriere de aparență impersonală sau o interpretare liberă și impulsivă — ca în caricatură. Poate însă evoca, sugera, simboliza. Realitatea nu va mai fi acum copiată sau transcrisă, ci va servi ca bază a fanteziei și a ideii.

Privind un desen realist descoperim o sensibilitate, o pulsație febrilă, o forță a fanteziei — fiindcă el are un ritm, o tonalitate, are atmosferă, intensitate, luminozitate. El redă autentic viața în acțiune, înregistrați sponț și imediat o mișcare a ei dintr-un moment oarecare.

Ar fi existat de interesant o anchetă asupra felului deosebit în care desenează artiștii. Bunăoară sculptorii. Mulți dintre ei iubesc și practică desenul, exteriorizându-și gândirea și sensibilitatea și prin desen.

Sensibilitate inspirată, entuziasm în fața modelului sau naturii, sclav senzației și plăcerii pe care o oferă — desenul lui Baba ne conduce la forța și rigurozitatea personalității sale, în pictură dezvoltând paralel și egal facultățile emoției și facultățile controlului. Tot ce implică concentrare, intensitate nervoasă, voință, dorință, imaginație febrilă și exaltată, definește desenul pictorului Ligia Macovei. Inspirat și totodată lucid este desenul acuarist al pictorului H. Cătărei. O pastime imens dotată și o voință intensă, unei sarcasmice, alături lucidă, întotdeauna militanță, este desenul lui Fe. Într-o altă trăsătură răbădătoare și în plină sa, înzefăbil, pictural, la Ciucureno. Energie la Covallu Brăduț, Nhoțariță la Vasile Celmare, ș.a.m.d.

O astfel de anchetă ne-ar permite să pătrundem mai direct în gândirea și sensibilitatea artistului, să descifrăm caracteristicile talentului. Cursul însă, nici pictorii nu-și arată întotdeauna desenele. Desenul este o transcriere expresivă a naturii particulare a unui artist. El intră în lumea necesităților interioare.

Neîndoielnic, amploarea, sinceritatea transcrierii sensibile a unei idei sau observații asupra naturii — au făcut ca desenele să devină un limbaj universal, să aibă un larg caracter de masă.

Grafica noastră de o bogată tradiție militanță exprimă o încredere profundă în forțele sociale progresiste, încredere în spiritul uman. Inteligență, observație, cunoaștere, spirit umanist și patriciu sînt notele sale caracteristice. În decursul celor 19 ani de la Eliberare, grafica a fost un ajutor fidel al poporului și partidar în construirea societății noi, în dezvoltarea gustului artistic al maselor. Aceasta a fost totodată și o luptă pentru reflectarea adevărului realist, pentru o imagine cât mai plină de conținut.

Vasitatea vieții socialiste a atribuit artei grafice un rol de răspundere. Ea l-a determinat pe artist să aleagă mijloacele care să contribuie ca ideea să ajungă pe cale emoțională la privitor, l-a făcut ca aproape fiecare linie să fie îndreptată plastic spre un scop determinat și să nu fie un joc deșert de linii și forme, căutări „rafinale” pentru sine însuși.

Fiecare expoziție de grafică întărește și mai mult frontul acțiunilor care practică o grafică vie, actuală, mobilizatoare. O grafică de interpretare și evocare, uneori sportivă așa cum sînt gravurile lui Gy Szabo Béla, Lirică și evocatoare ca în sula desenelor lui Paul Erdős. Activă și concretă la Gh. Ivancenco. De sugerează și de idei la Vasile Kazar. Sensibilă și rafinată la Florica Cordeșcu. Populară și inteligentă la Geta Brătescu. De acorduri intime la Dobrian. Pașunea desenului caracterizează și lucrările lui Chirnoagă, Bojan, Vasal, Olariu, Mihail Gion. Personalități distincte cu drumuri emoționante diferite.

Dar există un artist și tendință intelectualizării liniei grafice, către o elaborare riguroasă a formei, adică de muncă înclină deosebită. Unor un grafism primitiv cu pretenții de modern — altele brută, cu unghiuri seci și scadate — căutînd un ritm — indiferent subtilităților sensibile. Tendința spre prețiozitatea „picturală” a făcut ca grafica noastră să fie dominată de o tonalitate neagră (pelele de negru domină albul hirtii). Mai persistă tendința „profesionalizării” desenului. Sînt artiștii care au făcut — și bine au făcut — o profesie din a desena — și pentru a fi profesioniști ei caută să-și formeze un stil, ajungînd uneori la maniera.

Între genurile artei plastice nu trebuie să existe bariere: Leonardo da Vinci, Rembrandt, Eliaș, Van Gogh, Matisse, Duffy, Repin iar la noi Aman, Grigorescu, Iacoban, Reassu, Stărică, Ștefan Popescu ș. a. au fost deopotrivă pictori și desenați.

Profesionalizarea graficii își are rațiunea ei: presa, editurile, publicațiile, agitația vizuală, cer o anumită rigurozitate în producție și impun anumite restricții tehnice. Astfel, poziția socială caricaturii, așezul, ilustrația. Fiecare dintre aceste genuri își are specificații și legile sale. Să primim așfel. El conține imagine și text care trebuie să realizeze lucruri la care surprind și să rețină de la distanță privirea; ei trebuie să fie operativi și mobilizatori, ș.a.m.d. Dar, ca și în caricatură sau ilustrație, baza o constituie desenul — înțelegerea valorii și posibilităților sale emoționale nelimitate.

Intelectualizarea ingusă a profesionalizării acestor genuri poate duce la negarea desenului, la căutarea unor formule și mijloace (colaje, decupaje, pete, degradări, fotomontaje etc.) lipsite de legătura sensibilă a artistului cu realitatea pe care o conține desenul. Altfel, unele lucrări sînt lipsite de emoție artistică. Se știe că forța caricaturii este ritm. „Risul care ucide”. Dar unora „se trage cu tunul în vrăbii”. Exagerarea folosită de caricaturist sau dorința sa de a provoca risul nu se potrivește conținutului. Poate din această cauză se consideră greșit, cîleodată, caricatura o artă ușoară — sau că pentru caricaturist nu este absolut necesară știința desenului după natură. Să ne amintim însă cuvintele lui Matakovski: „...poetul pentru a căuta o singură cuvînt, care îi este necesar este nevoit să răcoalească mii de tone de roșă vocabulară”. La fel și caricaturistul alere și prelucrarează ceea ce găsește în rezervele naturii. Desenul după natură îi permite să acumuleze acele impresii vizuale, pe care el mai târziu le va prelucra în mod creator în funcție de sarcinile concrete. Caricaturistul nostru se bazează de prea multe ori pe text. Caricatură lui Daumier nu cere explicații; desenul însuși spune tot. Caricaturistii ca Cik Damadian, E. Taru, Mihail Gion se bazează pe desen, se străduiesc să lase din uniformitatea caricaturii obișnuite și așa-zis... uoare.

Grafica noastră își clarifică astfel conținutul sarcinile și problemele limbajului său. Au apărut în cadrul genurilor sale forme noi: reportajul plastic și artiștilor care au căutat, serile de grafică, cîntări și ilustrații tematice și altele. Unele sînt adevărate semnări plastice. Ele deschid vaste posibilități fanteziei creatoare. Totodată au îngăduit și un fel nou de a înfățișa omul: mai profund și multilateral.

Toate acestea dovedesc că, zugrăvind viața care-i înconjoară, grafiștii noștri o interpretează potrivit unei ferme concepții despre lume, propriului lor temperament, gândurilor, sentimentelor și sensibilității lor. Fiecare artist se străduiește să zugrăvească ceea ce a văzut, a reflectat și a simțit în modul și în limbajul său individual; astfel pentru concretizarea imaginii el folosește desenele adevărate.

În acest mod, cînd realitatea se înscrie în desen, ea devine mai clară, vizibilă, expresivă și emoțională.

Mircea DEAC

ATELIER

CONSTANTIN BACIU • REPETIȚIE LA TEATRU DE AMATORI

Prin telefon de la Mamaia:

CONCURSUL DE MUZICA UȘOARA

Deschiderea la Mamaia a primului concurs și festival de muzică ușoară românească este de fapt o recunoaștere a meritelor deosebite pe care le are litorul față de compozitori și de amatori de muzică ușoară. Neamăvornic despre motivele clasice — lina saramba — și să amintim că fiecare dintre ultimele trei a găsit o melodie de muzică ușoară inspirată de realitățile de aici.

Anul acesta omagiuul bineserial se intruchimează în aceste spectacole desfășurate între străduțoarele panouri ceramice ale teatrului de vară „Ovidiu”. Cadrul: Mamaia estivală, Mamaia în primul an al desăvîșirii ei arhitectonice. Teatrul despre care am vorbit — o bijuterie din ceramica și plastic — a devenit în aceste zile centrul Mamaiei. Aici repetă orchestrele, iau imagini operatorii cinematografice, se pregătesc reportajele și transmisiile de televiziune, dar mai ales se dau continui bătălii pentru obținerea de bilete.

Și iată — intrînzind puțin la intîlnire ca o adolescentă emotivă și cochetă, în sunetele uverturii de Sile Dincu, festivalul se deschide. Prima seară cîntă orchestra de estradă a Radioteleviziunii. Din 18 cîntece, 6 sînt în primă audiență, primele dintre cîntecele prezentate la concurs care încep a fi confruntate cu gustul marei public, aici sub cerul litorului. O primă apreciere este în orice caz evidentă, cu toate că nu are legătură chiar directă cu muzica ușoară — publicul este încântat de noul teatru, de acustica lui, cu altă mai greu de realizat cu cît este vorba de o construcție în aer liber. Lucrările din concurs prezentate: „Cîntecul iubirii og trîi meru”, de Teodor Bratu, „Spre soare”, de George Grigoriu, „Inelul” de Iancu Korosy, „Aș vrea iar anii tineretii” de H. Măli-

neanu, „Zorile” de Temistocle Popa și „Opluzile mării” de Eugen Teger.

De menționat un lucru foarte interesant: simplul de răspundere al publicului — în prima parte a spectacolului — melodiile au fost primite doar cu atenție, în cea de a doua parte cînd s-au repetat aplaudurile au fost mult mai insistente și îndelungate.

La seară, se vede aproape buletinele „de vor” ale spectatorilor. Ele cuprind note date fiecărui cîntec în parte și alte păreri — democratică formă de influențare a jurului.

În cea de a doua seară, festivalul a avut o înșură mai înaltă. Meritul acesta îl împarte orchestra de estradă a Teatrului satiric-muzical „Constantin Tănase” care a susținut programul cu prezentarea inspirată a lui Mircea Crișan, Sub conducerea lui Gelu Solomonescu, în cadrul programului au fost prezentate alte cîntece din concurs: „Te cau” de Florentin Delmar, „E una numai una” de Aurel Girovanu, „Înto noapte de mîine” de Temistocle Popa, și „Cîntă și dansează tineretii” de Eugen Teger.

Și iarși, urmele au primit păreri marelui public. Care vor fi calificativele? Încă nu știm — ele se află puțin joi doar în posesia jurului. Un lucru este evident după aceste prime seri ale festivalului: există cîteva melodii placute, servite de texte bune. Contrar unor desuete păreri care ignoră importanța textului la o melodie de muzică ușoară, trebuie să spunem că sînt sesizate cu mare plăcere versurile autentice, interpretate corect și dezinvolte, lipsiți de retinerența pe care o au în fața banalităților. În publicul le remarcă plăcut impresionant.

Corneliu LEU

NOTE PE MARGINEA UNOR TRADUCERI DE TEATRU

Ne izbeste adesea în spectacolele de teatru — mai ales ascultînd piese clasice — ceea ce am numit „limbă teatrală”. Cînd e vorba de lucrări în versuri, faptul se complică și mai mult. Ne deranjează deosebit de în limbajul obișnuit, chiar și în momentele cele mai solene ori potrivite pentru exprimarea specială. Un corcovec al acestui se de defect pe care îl dezmădăte neamăvornic pe scenă mai ales piesele clasice, care sînt înlocuite de obicei de actorii de azi, în interpretarea lor. Este vorba de o limbă teatrală care mai este caracteristică repeticilor, prim-o promisiune just intonată și accentuată în punctul necesar, pînă în joc calitativ vocal, emotiv și de logică. Artă dictată este unul din aspectele principale ale vității teatrelor a multor opere clasice, cum sînt, de exemplu, în Franța actele ale lui Racine. Actorul lucrează însă în acest caz pe textul original, așa cum el a ieșit direct din mîna autorului, care a înțeles în exprimarea sa (oricît de „ne-firesc”, din punctul de vedere al limbajului actului și obișnuit) valori de sugestivitate lingvistică, de ritm și fraze etc. care se transmit cu mai multă ușurință ascultătorului. În cît chip se prezintă lucrurile atunci cînd piesele clasice sînt traduse într-o limbă străină? Se fac, în general, în acest caz două feluri de traduceri: unele care urmăresc transparența cît mai bună a valorii literare a textului original; altele care sînt scurte și de exigențele mai precise teatrale căror trebuie să le facă față o traducere. De dorit este, firește, ca valoarea literară și cea practic-teatrală să coincidă în cît mai mare măsură. Acest lucru nu e prea ușor.

Piata de încercare tipică a traducerii de teatru clasic este în această privință — nu se pare — opera lui Shakespeare. Putea urîm de metaforă a lui Shakespeare străbate replicile sale cît mai simple. Tîmînd dialogul pe firul lui fiecare cel mai neutral, Shakespeare nu-l lasă nici o clipă din mîna, în ce privește transfigurarea exprimării. Am putea spune că el ține permanent limbajul pe două planuri: pe cel „funcțional” și pe cel „poetic”. Traducătorul se află astfel în fața unei îndoiite dificultăți: a transpune acest limbaj în structura lui „funcțional-poetic” și a ține, în plus, seama de ceea ce este practic-teatral, care trebuie să dea repeticilor în romînește un caracter cît mai firesc,

limpede și operativ, pe scenă. Cele două aspecte nu se par distincte și necesare amîndouă, asupra se știe.

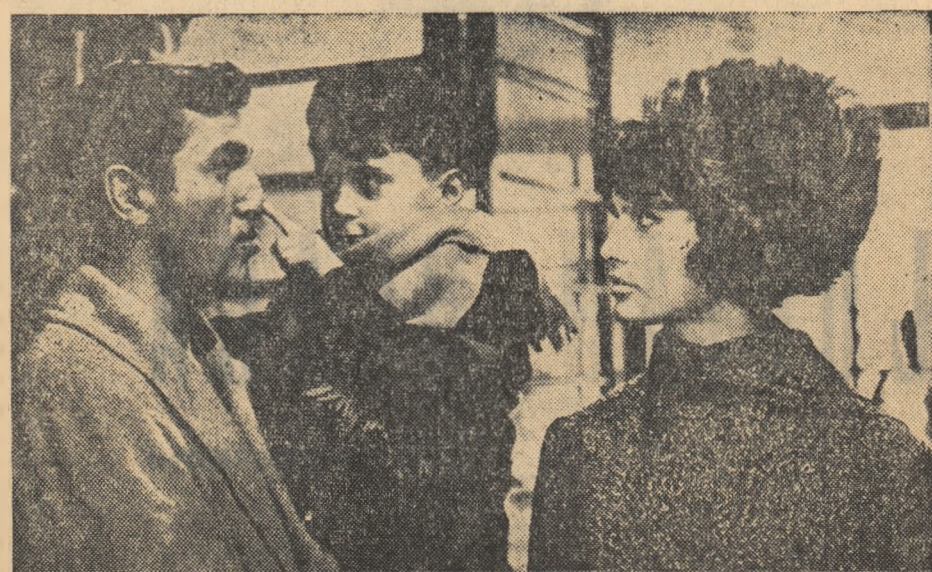
Una din realitățile culturale importante în materia de traduceri clasice, efectuate la noi în ultimele două decenii, este transpunerea în romînește a operelor lui Shakespeare. Și-au dat contribuția la această realizare numeroși poezii, scriitori și literați romîni. Ar fi, fără îndoială, vremea unei examinate critice de ansamblu a acestei opere lucrări, pentru a se pune la curent marea publică cu punctele de vedere cele mai autorizate în ce privește nivelul științific-artistic de traducere — în mod jaloz, variat — a țins de diferiți traducători, și spre a se stabili astfel o scară de judecări de exemplu, în urma unor lecturi riguroase și atenție acestui examen riguros, făcut sub variate perspective.

Recitarea din punctul de vedere al eficacității teatrale a traducerilor este o necesitate oarecum la ordinea zilei întrucît Shakespeare se joacă în mod curent pe scena teatrului nostru.

Cu titlul de observații pur marginale — și făcînd propunerea ca cronica noastră dramatică să dea o parte din atenție acestui aspect — am mai sus al traducerilor din teatru clasic de general — ni se pare a putea semnala, ca deosebit de interesant, unele din numeroase versiuni originale și o preocupare de claritate cu totul deosebită, specifică de altminteri exercițiului în deținut al gândirii precise, propriu traducerilor pe toate planurile activității teatrale. Săcîntăm, în ce privește piesa „Antoni și Cleopatra” lui Shakespeare, opusă „teatralității” în expresie, socotim că un imediat elogiu merită și traducerea piesei „Macbeth”, făcută de Ion Vinea, între diferitele traduceri ale lui Hamlet pe care le avem pînă în prezent, o surprindă rezervă, de asemenea, versiunea semnată Ștefan Runcu apărută în „Bibliotecă pentru toți”. Hamlet prezintă greutăți binecunoscute din punctul de vedere al unei replici cît mai net și clar formulate. Traducerea în care ne referim găsim, în punctele cele mai delicate, cuvinte și fraze concise, care dau majorității secvențelor acestor traduceri o adevărată claritate vorbită.

Simplu nostru constatări vor să indice numai cîteva puncte de plecare concrete pentru examinarea traducerilor de teatru din Shakespeare (mai cu seamă cît anul viitor se împlinește 400 de ani de la nașterea lui) și din ordine al autor clasic general, sub unghiul de vedere, limitat, dar necesar, pe care-l semnalam.

Dragoș VRÎNCEANU

CARNET CINEMATOGRAFIC O ECRANIZARE DUPA NUȘICI

Ecrazizarea unei piese de teatru ridică totdeauna — în fața realizatorilor — dileme artistice complicate. Dacă autorul recurge la soluția „spectacolului filmat” dispăre firește, posibilitatea folosirii integrale a limbajului cinematografic. O asemenea formulă nu se pare recomandabilă doar pentru „imortalizarea” unor reprezentații teatrale memorabile. Cineștii au menirea de a „rescrie” pentru ecran textul dramatic și o încercare meritore — în acest sens — întreprinde regizorul iugoslav Soja Ivanovici, transpunînd pe peliculă cunoscuta comedie a lui Branislav Nușici „Doctor în filozofie”.

Trăind materialul literar după criteriile specifice celei de-a 7-a arte, un cineast își poate permite anumite libertăți. Introducerea unui personaj sau eliminarea altuia, includerea cîtorva scene sau intervenția — bine motivată — a altora nu denotă „infidelitatea” traducătorului cinematografic. Filmul cunoaște un ritm interior propriu, o structură a fabulației adevărată, cu o dinamică susținută. Piesa trebuie menținută vie în sursele ei funda-

mentale (ecrazizările tributare rețetelor comerciale dovedesc elocvent răstălmăcirea, mutilarea unor opere literare celebre; astfel de producțiuni valorifică creația unui scriitor și se exclud din sfera artei).

Adaptarea cineastilor iugoslavi păstrează — și transmite — filonul de satiră socială existent în piesa lui Nușici. Sulta voină de quiproquo-uri și încercări ascunde — vizibil — fișele caracterologice ale unei întregi galerii de tipuri. Falsul titlu de doctor în filozofie — obținut de Milorad Crijiovic, fecior „de bani gata”, desfrînat și ignorant — nu constituie numai sursa unei întregi comice. Dramaturgul — și, secundîndu-l fericit — autorii filmului folosesc pretextul anecdotic pentru a denunța incisiv năvala valorilor lumii burgheze, aparențele sculptoare care mască vidul caracteristic faunei înzornate a „mai-marilor” vremii. Regizorul Ivanovici imprimă filmului accente critice viguroase, fără să se lase ademini de poante și gaguri facile. Vîna satirică străbate firesc și compozițiile actorești, iar

ca atare, risul nu se degajă gratuit, fînturile specimenelor burgheze la stîlpul infamiei apare limpede. Desfrînarea episoadelor — gradată cu abilitate de regizor — reliefează pe parcurs ideile conținute de partitura literară. N-am spune că ecrazind piesa lui Nușici, regizorul a izbutit să înalture cu totul efectele „teatrelor”. Ar fi existat posibilitatea ca „textul” filmului să aibă o mai mare concizie și densitate. Divertismentul — cu ușor iz folcloric — oferit de petrecerea din localul de noapte — ni se pare inutil lungit. Ar fi trebuit ca pe alocuri momentele de regizor — reliefate pe această direcție credem că cel mai bine rezolvat cinematografic este momentul petrecerii din casa Crijiovic, „Decuparea” scenei comediei — cu excepția primei părți din film — vădește prezența binevenită a „ochiului” regizoral. Armonizarea diferitelor secvențe din film cu fundalurile muzicale e ingenioasă. Piesa lui Nușici a beneficiat în mare măsură de o versiune cinematografică interesantă.

Mihail BOTEZ

Victor BIRLADEANU

